

Verslag 2de bijeenkomst 'Jeugdmonitoren aan de monitor'
d.d. 8 juni 1998

Amsterdam, 19 juni 1998

Agnes van Burik
Lea Grubben

Verslag 2de bijeenkomst 'Jeugdmonitoren aan de monitor' d.d. 8 juni 1998

Inleiding

De tweede bijeenkomst vond plaats op maandagmiddag 8 juni 1998 in Stadskaasteel Oudaen te Utrecht. Deze bijeenkomst was bedoeld voor mensen die beleidsmatig betrokken zijn bij het onderwerp Jeugdmonitor. Voor een opgave van deelnemers wordt verwezen naar bijlage 1. De 'Notitie ontwikkeling standaardisatie jeugdmonitoren' (zie bijlage 2) vormde de leidraad voor de bespreking.

Terugblik op 20 april 1998

De voorzitter schetst in zijn inleiding het verloop van de eerste bijeenkomst, die op 20 april 1998 is gehouden in de Jaarbeurs te Utrecht. Geconstateerd werd dat er sprake is van een eilandenrijk. De wenselijkheid van een infrastructuur in de vorm van verbindingen tussen jeugdmonitoren en onderlinge afspraken, is tijdens die eerste bijeenkomst onderschreven. Gewezen werd op de noodzaak van een dergelijk initiatief. Door enkele aanwezigen werd aangegeven dat men dit graag al eerder had gezien.

De eerste bijeenkomst resulteerde in de formulering van een gewenste eindsituatie in de zin van een kernjeugdmonitor, die het hart vormt van zowel lokale monitoren als de landelijke monitor. Er is ook een mogelijk ontwikkelingstraject geschetst.

Het is de bedoeling van deze vervolgbijeenkomst om dit plan van aanpak verder uit te werken, hetgeen moet resulteren in een concreet advies aan de CJO.

De gesprekspunten

Op basis van de geschetste eindsituatie en het voorgestelde ontwikkelings-traject zijn de volgende gesprekspunten geformuleerd voor de bijeenkomst op 8 juni:

- 1 Is er voldoende draagvlak voor de geschetste eindsituatie?
- 2 Kan men zich vinden in het traject dat aangegeven is om de beoogde eindsituatie te bereiken?
- 3 Welke suggesties kunnen gedaan worden voor de invulling van de werkgroepen (wie moeten zitting nemen in de werkgroepen)?
- 4 Welke precieze opdracht kan er door de aanwezigen geformuleerd worden voor elk van de werkgroepen?

De voorzitter stelt de punten een voor een aan de orde. De discussie zoals die naar aanleiding van deze gesprekspunten gevoerd is, wordt hieronder weergegeven.

Gesprekspunt 1:

Is er voldoende draagvlak voor de geschetste eindsituatie of moet er gewerkt worden aan het vergroten van het draagvlak?

De algemene teneur van de discussie is dat er behoefte bestaat aan afstemming en uitwisseling. Voordat aan gemeenten de vraag kan worden voorgelegd om te participeren, moet de geschetste eindsituatie nader worden uitgewerkt. Duidelijk moet zijn wat er gevraagd wordt van gemeenten en wat het zal opleveren.

Een belangrijke praktische vraag in dit verband is: kan ik als gemeente gewoon doorgaan met waar ik mee bezig ben of moet ik van alles inleveren?

De bereidheid om mee te doen aan een gezamenlijke jeugdmonitor zal verder afhangen van de volgende factoren.

- De behoefte aan referentiegegevens die lokale overheden hebben.
- Een gezamenlijke jeugdmonitor zal verder ijkpunt van beleid moeten zijn.
- De resultaten van de monitor moeten richtinggevend zijn voor subsidie-stromen.
- Een gezamenlijke jeugdmonitor zal niet alleen moeten leiden tot een gemeenschappelijke standaard maar ook tot kwaliteitsverbetering. Bij de ontwikkeling van bestaande jeugdmonitoren ontbrak het vaak aan tijd, geld en deskundigheid om een valide instrument te maken.

Geconcludeerd wordt dat het draagvlak in elke stap van het ontwikkelings-traject aandacht moet krijgen. Belanghebbenden moeten betrokken worden bij de verschillende stappen die gezet worden. Een goed initiatief bewijst zichzelf.

Gesprekspunt 2:

Kan men zich vinden in het traject (twee werkgroepen en een stuurgroep) dat aangegeven is om de beoogde eindsituatie te bereiken?

Het voorgestelde traject vindt op zich brede instemming. Discussie ontstaat over de voorwaarden om te werken en de gewenste eindsituatie. In hoeverre moet er duidelijkheid bestaan over hoe de jeugdmonitor eruit zal gaan zien voordat er werkgroepen aan het werk worden gezet? komt als vraag aan de orde.

De heer Huigsloot (VNG) benadrukt dat eerst gekeken moet worden naar de vragen die in de voorstudie van het ISEO zijn geformuleerd. In de voorstudie wordt een tiental beleidsterreinen genoemd waar een jeugdmonitor betrekking op kan hebben. Er moeten dus keuzes gemaakt worden. Dat geldt ook voor de doelgroep (wat betreft leeftijd en specifieke subgroepen). Ook andere aanwezigen zoals mevrouw Alantor (OCen W en plaatsvervangend lid CJO) en mevrouw Voermans (gemeente Amsterdam) zijn van mening dat eerst een kader gecreëerd moet worden waarin is vastgelegd wat je wilt monitoren. Een jeugdmonitor kan niet alles afdekken, er moeten prioriteiten gesteld worden.

Anderzijds benadrukt de heer Vlek (BiZa) dat er niet 'vanuit Mars' wordt gestart. Er is al veel werk verzet door gemeenten en (landelijke) instellingen die al een jeugdmonitor ontwikkeld hebben. Zo wordt met de 'landelijke jeugdmonitor' van de gemeente Groningen de grootste gemene deler van behoeften van de gemeenten afgedekt. De vraag naar de behoeften die bij gemeenten leven is dus, dankzij de activiteiten vanuit de G21, al redelijk beantwoord. Een pragmatische aanpak is zijns inziens daarom verantwoord: met het bestaande instrumentarium kan het kader voor de jeugdmonitor al voor circa 80% ingevuld worden.

Het dilemma is: ga je eerst na wat je wilt monitoren, of ga je ervan uit dat wat je wilt monitoren als overheid al reeds terug te vinden is in de verschillende reeds ontwikkelde instrumenten?

Er worden enkele kanttekeningen geplaatst bij de beschrijving van de eindsituatie zoals die in de notitie is vastgelegd (zie bijlage 2).

- Een landelijke databank moet niet alleen gevuld worden met gemeentelijke gegevens. Andere actoren zoals politie, CBS, onderwijs en GGD zijn minstens even belangrijk. Gemeenten verzamelen veelal alleen gegevens van anderen in het kader van hun jeugdmonitor.
- Er moet goed nagedacht worden over een scheiding van databank en wetenschappelijke taak. De ervaring leert dat er een spanningsveld kan

ontstaan tussen wetenschappelijke eisen en praktijkwensen die aan een monitor worden gekoppeld. De jeugdmonitor moet door de praktijk (beleid) gestuurd worden en niet door wetenschappelijke interesses.

Ook andere factoren kunnen knelpunten gaan opleveren, zoals het feit dat gemeenten geneigd zijn om te denken dat ze uniek zijn, en de spraakverwarring die kan ontstaan tussen verschillende sectoren (zoals gezondheid en welzijn) over invulling en definitie van begrippen.

In het algemeen kan gesteld worden dat *beperking* het sleutelwoord is bij het voorkomen danwel oplossen van dergelijke knelpunten. De monitor moet zich beperken tot het verzamelen van kengetallen over zaken die echt belangrijk zijn. Dit geldt ook voor het onderdeel registratie. Doelstelling is dat iedereen dezelfde kengetallen verzameld. De informatiehuishouding van de verschillende instituties staat daarbij niet ter discussie. Als er bijvoorbeeld afspraken gemaakt moeten worden over een begrip als 'etnische groepen' is het gegeven dat de registratie van de politie op dit punt soms te wensen overlaat, niet aan de orde.

Het is belangrijk dat de in te stellen werkgroepen op korte termijn met resultaten komen. Er wordt dan ook een termijn van 6 maanden afgesproken.

Op basis van de gevoerde discussie wordt door de voorzitter geconcludeerd dat het van groot belang is dat de beide werkgroepen een helder vertrekpunt hebben. Ook moet er goede afstemming zijn tussen de werkgroepen. De twee werkgroepen moeten dezelfde beleidsterreinen kiezen en dezelfde definitie van begrippen hanteren. Bijvoorbeeld een begrip als 'wapenbezit' moet in de registratie op dezelfde manier gedefinieerd worden als in het survey-onderzoek. Hier ligt dan ook een belangrijke taak voor de stuurgroep.

Conclusie: er zal eerst een gemeenschappelijke startbijeenkomst gehouden worden van de twee werkgroepen. Tijdens deze bijeenkomst zal besluitvorming plaatsvinden over de afperking van beleidsterreinen en doelgroepen. De Voorstudie Jeugdmonitor, die door het ISEO is uitgevoerd in opdracht van de CJO, wordt in dit kader herhaalde malen als mogelijk vertrekpunt genoemd (zie bijlage 3).

Gesprekspunt 3:

Wie moeten zitting nemen in de werkgroepen?

Elke werkgroep moet bestaan uit een mix van specialisten en generalisten (beleidsmakers). Elke werkgroep zal ondersteund moeten worden door een extern bureau. De inzet van een extern bureau is van belang voor het uitvoeren van het werk en de continuïteit.

Werkgroep 1: standaardisatie van registratiegegevens

In deze werkgroep moeten de belangrijkste gebruikers vertegenwoordigd zijn, te weten de instanties die de registratiegegevens (gaan) beheren. Genoemd worden: politie (cliëntvolgsysteem), gemeenten (VNG, G4 en G21), onderwijs (RMC's/leerplicht), gezondheidszorg (landelijke vereniging van GGD'en, thuiszorg en jeugdhulpverlening (landelijke stuurgroep structurering informatievoorziening jeugdzorg).

Als specialisten worden genoemd het ISEO en het CBS. Ten aanzien van het CBS wordt echter gesteld dat zij beter opgenomen kunnen worden in de stuurgroep.

Mogelijke andere deelnemers zijn: Consument en Veiligheid (registratie van ongevallen), de Kindertelefoon en de Advies- en Meldpunten Kinder mishandeling/Bureaus Vertrouwensartsen.

Werkgroep 2: standaardisatie landelijk en lokaal survey-onderzoek

In deze werkgroep moeten geen direct belanghebbende partijen zoals CBS, SCP, NIBUD, GGD Rotterdam worden opgenomen.

Als potentiële deelnemers voor deze werkgroep worden genoemd: gebruikers (G4 en G21 gemeenten), justitiële sector, sector vrije tijdsbesteding/sociaal-cultureel werk, gezondheidssector (bijv. GGD Zuid Holland of Flevoland¹), sector kinderopvang, sector arbeid (bijv. landelijk bureau Arbeidsvoorziening of de sociale diensten²).

De stuurgroep

De stuurgroep is verantwoordelijk voor de prioritering van beleidsterreinen en leeftijdscategorieën en de afstemming tussen beide werkgroepen. Zij zal zich moeten uitspreken over wat er in de eerste fase in de landelijke jeugdmonitor moet worden opgenomen. Er moeten ook afspraken worden gemaakt over onder andere de periodiciteit en de te hanteren leeftijdscategorieën. Een en ander zal in een startbijeenkomst helder moeten worden gemaakt ten behoeve van de beide werkgroepen.

In de stuurgroep moeten bijvoorbeeld zitting nemen: de leden van de voorbereidingsgroep Jeugdmonitoren, het CBS en het SCP.

Gesprekspunt 4:

Welke opdracht/taken moeten de werkgroepen krijgen?

Werkgroep 1

- Afbakening van terreinen en leeftijdscategorieën (in overleg met werkgroep 2, n.a.v. de eerste afbakening door de stuurgroep).
- Inventariseren van relevante bestaande registratiesystemen en de gegevens die zij aanleveren.
- Selecteren van de gewenste onderdelen van deze registratiesystemen (gericht op het verzamelen van kengetallen).
- Signaleren van de nog ontbrekende gegevens en suggesties doen voor het invullen daarvan (in overleg met werkgroep 2, omdat surveys wellicht de nog ontbrekende gegevens opleveren).
- Opstellen van afspraken die gelden bij definiëring en categorisering.

Werkgroep 2

- Afbakening van terreinen en leeftijdscategorieën (in overleg met werkgroep 1, n.a.v. de eerste afbakening door de stuurgroep).
- Inventariseren van relevant bestaand survey-onderzoek dat gebruikt kan worden (zie bijvoorbeeld de ISEO-studie).
- Selecteren van onderdelen van bestaande jeugdmonitoren (en vaststellen aan welke criteria (inhoud en kwaliteit) deze onderdelen moeten voldoen om overgenomen te kunnen worden).
- Signaleren van de nog ontbrekende gegevens en suggesties doen voor het invullen daarvan (in overleg met werkgroep 1).

Noot 1 Deze GGD'en hebben zelf nog geen instrument dat ze willen inzetten maar zijn er wel mee bezig.

Noot 2 Dit wordt nog nagegaan door mevrouw Van Oostrom (SoZaWe).

Bijlage 1 Deelnemers 8 juni 1998

Dhr. A. Sliedrecht AT Consult (voorzitter)	030-234 38 08
Mw. D. Wilbrink Ministerie van VWS/CJO	070-340 55 69
Mw. P. Oldenburger Ministerie van VWS/CJO	070-340 50 61
Dhr. H. Zoomers Ministerie van VWS/CJO	070-340 74 10
Dhr. P. Molenaar* Ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen/CJO	079-323 23 23
Mw. Z. Alantor Ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen	079-323 26 09
Dhr. F. Vlek Ministerie van Binnenlandse Zaken	070-302 74 72
Dhr. T. Eijken Ministerie van Justitie/CJO	070-370 76 27
Mw. M. van Oostrom Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid	070-333 58 23
Mw. A. van Unen* IPO/provincie Friesland	058-292 55 94
Dhr. M. Huigsloot VNG, afdeling OCSR	070-373 83 93
Dhr. A. Schuiringa* gemeente Zwolle	038-498 22 99
Dhr. E. Jacobs Stichting Oberon	030-232 62 29
Mw. P. Voermans gemeente Amsterdam	020-552 35 77
Dhr. F. Hengeveld gemeente Rotterdam	010-417 38 20
Dhr. G. Spierings GGD Rotterdam	010-433 96 84

* verhinderd, heeft de bijeenkomst op 8 juni niet bijgewoond

Bijlage 2 Notitie ontwikkeling standaardisatie jeugdmonitoren

Ter bespreking op de tweede bijeenkomst 'jeugdmonitoren' (8 juni a.s.).

De voorbereidingsgroep voor de tweede bijeenkomst 'jeugdmonitoren' bestaande uit mevrouw Wilbrink (VWS/CJO), de heer Vlek (BiZa), de heer Molenaar (OCenW/CJO) en de heer Sliedrecht (AT Consult, dagvoorzitter) heeft haar visie weergegeven op de ontwikkeling van een gezamenlijke jeugdmonitor in Nederland. Een en ander is door Van Dijk, Van Soomeren en Partners, die de organisatie van de bijeenkomst verzorgt, op schrift gesteld. Deze notitie dient als discussiestuk voor de bijeenkomst van 8 juni.

Ontwikkelingstraject

Een deel van de gegevens die gemeenten in een jeugdmonitor verzamelen krijgt pas betekenis wanneer ze afgezet kunnen worden tegen landelijke gegevens en/of gegevens van andere vergelijkbare gemeenten. Unieke gegevens die geen referentie hebben, hebben slechts een beperkte waarde. Vergelijkbaarheid van gegevens is echter alleen te realiseren als dezelfde vragen zijn gesteld, dezelfde volgorde van vragen is gehanteerd en dezelfde definities en categorie-indelingen zijn gebruikt.

Uitgaande van dit gegeven staat de voorbereidingsgroep de volgende eindsituatie voor ogen.

- Gemeenten nemen een jeugdmonitor af die voor circa 60% bestaat uit specifiek en uniek materiaal en voor 40% uit gestandaardiseerde modules. De resultaten van de gestandaardiseerde modules zijn onderling vergelijkbaar.
- Gemeenten houden te allen tijde de mogelijkheid om een geheel eigen weg te volgen. Meedoen aan dit stramien heeft echter het voordeel dat men hulp kan krijgen bij de ontwikkeling en afname van de monitor en dat men een referentie heeft voor de eigen lokale gegevens. Eenzelfde strategie is gevolgd bij de afname van de landelijke politiemonitor.
- Er komt een landelijke databank waar de gestandaardiseerde gegevens worden ondergebracht en waar gemeenten vergelijkbare landelijke en lokale gegevens kunnen opvragen. Deze databank wordt ook voor andere nader te bepalen instellingen/ onderzoekers toegankelijk.
- Deze databank kan eventueel ook een wetenschappelijke taak krijgen ten aanzien van het onderhoud van de ontwikkelde instrumenten. Daarbij gaat het om activiteiten als het vastleggen van definities, beoordelen van validiteit van instrumenten en het aanbrengen van verbindingen tussen instrumenten.
- De landelijke overheid heeft in dit ontwikkelingstraject een faciliterende rol.

Als we het eens zijn over de geschetste eindsituatie dan moet vervolgens bepaald worden hoe deze eindsituatie bereikt kan worden. Tijdens de eerste bijeenkomst van 20 april j.l. is reeds een ontwikkeltraject uitgezet. Dit traject moet gestalte krijgen middels twee werkgroepen.

Werkgroep standaardisatie bestaande registratiegegevens

Werkgroep 1 gaat zich bezig houden met standaardisatie van bestaande registratiegegevens: welke (onderdelen van) bestaande landelijk ingevoerde registraties (zoals GBA, politieregistratie) worden gebruikt en welke afspraken worden gemaakt over definities en indeling in categorieën (bijv. wat betreft leeftijd, etniciteit e.d.).

Deze werkgroep moet ook kijken naar de kwaliteit van de bestaande registraties en eventuele aanbevelingen doen voor kwaliteitsverbetering.

Werkgroep standaardisatie landelijk en lokaal survey-onderzoek

Werkgroep 2 houdt zich bezig met de selectie en standaardisatie van bestaand survey-onderzoek. De werkgroep moet criteria opstellen op basis waarvan bepaald kan worden welke (onderdelen) van bestaande monitoren opgenomen worden in de landelijke monitor.

Bij het opstellen van criteria moet zowel gekeken worden naar inhoudelijke criteria (welke thema's moeten aan de orde komen voor welke (leeftijds)-groepen) als kwaliteitscriteria (aan welke eisen voor validering moet voldaan zijn). Vervolgens komt dan de vraag: welke deskundigheid kan worden ingehuurd om witte vlekken (d.w.z. thema's of groepen waarvoor nog geen valide instrumenten bestaan) in te vullen?

Voorts moeten ook afspraken gemaakt worden over:

- de methode van afname,
- de formulering van de vragen,
- de volgorde van de vragen.

Beide werkgroepen zouden een extern bureau moeten inhuren om het eigenlijke werk uit te voeren en besluitvorming voor te bereiden. De werkgroepen zelf bestaan uit direct belanghebbenden. Beide werkgroepen moeten volgens een technische en inhoudelijke benadering te werk gaan. Voor beide werkgroepen geldt dat een deel van het werk al uitgevoerd is door de G21 en het ISEO.

De regie van beide werkgroepen is in handen van een stuurgroep die samengesteld wordt vanuit de voorbereidingsgroep. Het initiatief moet bij VWS liggen.

Agenda voor de bijeenkomst

Op basis van het ontwikkelingstraject kunnen de volgende gesprekspunten voor de bijeenkomst van 8 juni geformuleerd worden.

- 1 Bestaat er voldoende draagvlak voor de geschetste eindsituatie?
- 2 Kan men zich vinden in het traject dat aangegeven is om de beoogde eindsituatie te bereiken?
- 3 Welke suggesties kunnen gedaan worden voor de invulling van de werkgroepen (wie moeten zitting nemen in de werkgroepen)?
- 4 Welke precieze opdracht kan er door de aanwezigen geformuleerd worden voor elk van de werkgroepen?

Bijlage 3 Voorstudie Jeugdmonitor (ISEO)

■

Voorstudie Jeugdmonitor

■

Trees Pels, Arjen Verweij en Marjolein van Bommel

■

Rotterdam 1996

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Interdepartementale
Commissie voor Jeugdonderzoek

Inhoud

1 Inleiding	5
2 Samenvatting	7
3 Methodische aspecten	10
3.1 Functies van monitoring	10
3.2 De noodzaak van beperking	13
4 Inhoudelijke aspecten	17
4.1 Inhoudelijk ontwerp van de monitor	17
4.2 Overzicht van terreinen en thema's	19
4.3 Overzicht van bruikbaar jeugdonderzoek	23
4.4 Inhoudelijke reikwijdte en lacunes	26
5 Ontwikkeling van de monitor	35
5.1 Functie en structuur van de monitor	35
5.2 Inhoudelijke opbouw van de monitor	39
5.3 Zicht op risico's binnen een breed kader	41
5.4 Koppeling landelijke en lokale monitoren	43
5.5 Vervolg: nadere keuzen en studie	44
Bijlage 1 Literatuur	49
Bijlage 2 Schema periodiek (jeugd)onderzoek	54

1 Inleiding

De Interdepartementale Commissie voor Jeugdonderzoek (CJO) heeft aan het ISEO opdracht verleend om een voorstudie te verrichten ten behoeve van de ontwikkeling van een landelijke jeugdmonitor. Het betreft een monitor die belangrijke aspecten van de ontwikkeling van 0 tot 25 jarige jeugdigen en van hun maatschappelijke positie en leefsituatie in kaart brengt, waarbij risico-ontwikkelingen een onderdeel van het geheel vormen.

In de voorstudie dient volgens de opdracht aandacht uit te gaan naar:

1. afbakening van het inhoudelijk te bestrijken terrein;
2. definiëring van kernbegrippen en nastreven van 'eenheid van taal';
3. inventarisatie van bruikbare landelijke databestanden, en van gebruiksvoorwaarden;
4. ontwerpen van een scenario voor het vervolg van de werkzaamheden.

Om tot een beredeneerde selectie van inhoudelijke terreinen en thema's te komen hebben wij relevante literatuur bestudeerd en gesprekken gevoerd met enkele jeugdeskundigen. Ten behoeve van de inventarisatie van bestaand jeugdonderzoek zijn uiteenlopende bronnen en contactpersonen geraadpleegd. Wat betreft de databestanden, die inhoudelijk voor opname in de monitor in aanmerking komen, is informatie ingewonnen over gehanteerde begrippen.

Genoemd overzicht van werkzaamheden wekt wellicht de indruk dat wij voornamelijk aandacht hebben besteed aan de inhoudelijke vormgeving van de jeugdmonitor. Dit is slechts ten dele het geval. De ontwikkeling van een monitor vergt ook veel afweging betreffende de functie en structuur ervan, en daarmee samenhangende methodische aspecten. Bovendien vragen de bij de ontwikkeling te hanteren procedures op zichzelf het nodige denkwerk: het gaat immers om het maken van keuzen waarbij naast wetenschappelijke criteria ook andere criteria een rol spelen, zoals de aan de monitor verbonden kosten of de consensus over functie en inhoud tussen diverse belanghebbenden.

Voorafgaand aan de uiteenzetting over aan de ontwikkeling van een jeugdmonitor verbonden inhoudelijke aspecten, gaat dit rapport in op de methodische aspecten van monitoring. Het slothoofdstuk behandelt diverse keuzemogelijkheden, naar structuur en inhoud, voor de opzet van een

jeugdmonitor en behelst een procedurevoorstel voor het vervolg van de werkzaamheden.

Bij zowel de genoemde inhoudelijke werkzaamheden als het beschreven denkproces zijn wij terzijde gestaan door een begeleidingscommissie, waarin de volgende personen zitting hadden:

-mevr. Beker	(Sociaal Cultureel Planbureau)
-dhr. Canits	(Ministerie van Binnenlandse Zaken)
-dhr. Essers	(Ministerie van Justitie)
-dhr. van Ewijk	(Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn), voorzitter
-dhr. van der Gaag	(Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegen- heid)
-dhr. van Kampen	(Programmeringscollege Onderzoek Jeugd)
-dhr. Meeus	(Universiteit Utrecht en Institute for the Study of Education and Development)
-dhr. van Oijen	(Interdepartementale Commissie Jeugdonder- zoek, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen)
-dhr. Remmerswaal	(Centraal Bureau voor de Statistiek)
-dhr. de Smet	(Platform WelzijnsInformatie voorziening)
-mevr. Wilbrink-Griffioen	(Interdepartementale Commissie Jeugdonder- zoek, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport)

2 Samenvatting

In dit rapport wordt allereerst ingegaan op de *functies van monitoring* en de gebruiksmogelijkheden van de gegevens die hieruit resulteren. Uiteengezet wordt, dat de belangrijkste functie een beschrijvende en signalerende is. Daarnaast bestaat de mogelijkheid om de gegevens in de monitor met elkaar in verband te brengen. In hoeverre samenhangen onderzocht kunnen worden, hangt echter af van de structurele kenmerken van de monitor. Met name gaat het dan om de mate waarin de deelonderzoeken op elkaar zijn afgestemd en om voortzetting van de monitor over een langere periode. Op zichzelf kan de monitor geen causale verklaringen bieden voor gesignaleerde ontwikkelingen en verbanden, noch achterliggende processen aan het licht brengen. Daarvoor is aanvullend onderzoek nodig.

Wat betreft de *inhoudelijke opbouw* van de monitor zijn vier niveaus onderscheiden: de inhoudelijke terreinen die de monitor bestrijkt, de thema's waarin elk terrein nader onder te verdelen is, de kernbegrippen waarmee de thema's kunnen worden aangeduid en tenslotte de vertaling van deze begrippen in meetbare eenheden of indicatoren. Zowel om redenen van financiële als praktische haalbaarheid dient beperking van de reikwijdte op elk van deze niveaus te worden nagestreefd.

In deze voorstudie is een globale inventarisatie gemaakt van inhoudelijke terreinen en thema's daarbinnen, die in principe van belang zijn voor de jeugdmonitor. Voorgesteld wordt in ieder geval de volgende terreinen op te nemen: persoonsgegevens, omgeving/gezin, opvoeding, ontwikkelingsstaat, problematische ontwikkeling, school/werk/wonen: oriëntatie en positie, sociaal-culturele oriëntatie en participatie, leefsituatie, beleving, hulpbronnen/levensvaardigheden.

Vervolgens is een achttiental onderzoeken uit het bestaande arsenaal aan jeugdonderzoeken geselecteerd op basis van de criteria 'landelijke reikwijdte' en 'periodiciteit'. Gezien hun grote aantal, laten wij de bestaande registraties vooralsnog buiten beschouwing. Zodra nadere keuzen betreffende terreinen en thema's zijn gedaan, kan ook hiernaar meer gericht gekeken worden. De onderzoeken bestrijken een belangrijk deel van de relevante terreinen en thema's, maar laten ook lacunes zien. Terreinen als beleving, opvoeding en levensvaardigheden zijn weinig tot niet onderzocht, en ook

een aantal thema's binnen terreinen komt niet uit de verf. Wellicht nog meer aandacht verdient het feit, dat de categorie van 0 tot 4-jarigen vrijwel niet vertegenwoordigd is, en die van 4 à 6 tot 12-jarigen alleen op deelreinen.

Voorlopig concluderen wij, dat een jeugdmonitor niet volledig is zonder aanvullend onderzoek. Hoe dit onderzoek er uit zou moeten zien is mede afhankelijk van de nader te maken keuzen ten aanzien van te representeren terreinen en thema's en van de kenmerken van de geselecteerde bestaande onderzoeken en registraties.

Het is duidelijk, dat de ontwikkeling van een jeugdmonitor een complex proces is, waarmee diverse *keuzen van structurele en inhoudelijke aard* gemoeid zijn. Hiertoe wordt in het rapport een voorzet gegeven door middel van een systematisch overzicht van alternatieve mogelijkheden ten aanzien van:

1. de functie en structuur van de jeugdmonitor,
2. de inhoudelijke opbouw ervan,
3. de wijze waarop risico-ontwikkelingen in beeld worden gebracht en
4. de afstemming tussen landelijke en lokale monitoren.

Ad 1. Wat de functie en structuur van de monitor betreft zijn drie varianten onderscheiden, die verschillen in informatief gehalte.

- variant 1 beperkt zich tot beschrijving per deelterrein,
- variant 2 laat ook het onderzoeken van samenhangen toe,
- variant 3 biedt daarnaast mogelijkheden tot verklaring.

Ad 2. Wat de inhoud betreft zijn verschillende wijzen aangegeven, waarop de 'romp' van de monitor kan worden geconstrueerd op basis van bruikbare en beschikbare onderzoeken en registraties. Uiteraard gaat de keuze van te representeren terreinen en thema's hieraan vooraf. Wij zien drie opties:

- opbouw vanuit enkele inhoudelijk breed opgezette onderzoeken,
- opbouw vanuit enkele cruciale terreinen/thema's,
- aanhaken bij reeds in gang gezette monitoring-ontwikkelingen.

Voorts zijn suggesties gedaan voor de aanpak van eventueel aanvullend onderzoek. Als (elkaar niet uitsluitende) mogelijkheden zijn genoemd:

- uitbreiding van de geselecteerde onderzoeken met nieuwe vragen, en
- herhaling van reeds uitgevoerd eenmalig onderzoek.

Ad 3. Om zicht te krijgen op risico-ontwikkelingen binnen het kader van de voorgestane brede jeugdmonitor staan vier, elkaar niet uitsluitende, mogelijkheden open:

- goed representeren van risicofactoren,
- koppelen van databestanden op een maximaal niveau (zodat nagegaan kan worden in hoeverre van cumulatie van factoren sprake is), en
- herweging (achteraf) van steekproeven,
- en het reduceren van nonrespons onder de moeilijk bereikbare risicogroepen. ■

Ad 4. Wat betreft de koppeling van de landelijke jeugdmonitor en lokale monitoring is gesuggereerd, dat deze kan plaatsvinden door de lokale partijen hun gegevens te laten vastleggen volgens een uniforme systematiek en deze daarbij af te stemmen op die van de jeugdmonitor. Een dergelijke systematiek kan het beste worden ontwikkeld in samenspraak tussen de centrale en decentrale partijen.

Concluderend behelst het vervolg van de werkzaamheden diverse keuzen:

1. keuze van een van de structurele varianten,
2. keuze voor de benadering van risico-ontwikkeling,
3. inhoudelijke afbakening van terreinen en thema's,
4. keuze 'romp'scenario en selectie van onderzoek/registraties,
5. bepalen van inhoud en aanpak van het aanvullend onderzoek.

Ter ondersteuning van het verdere keuze- en ontwikkelingsproces is vervolgstudie noodzakelijk. Daartoe behoort in ieder geval:

- implementatie-onderzoek ten behoeve van opbouw van de romp, en
- systematische vergelijking van de deelonderzoeken.

3 Methodische aspecten

In dit hoofdstuk zullen we aandacht besteden aan enkele methodische aspecten van monitoring. In paragraaf 1 gaan we in op de functies van monitoring en de beperkingen en mogelijkheden van de monitor als onderzoeksinstrument. Paragraaf 2 onderstreept het belang van inhoudelijke beperking.

3.1 Functies van monitoring

De overheid heeft reeds geruime tijd te maken met een situatie van afnemende financiële armslag. Dit leidt ertoe dat taken die traditioneel door de overheid worden uitgevoerd gedeeltelijk worden overgeheveld naar de private sector, terwijl voor de resterende taken veelal minder geld beschikbaar is. Het gevolg is onder meer een groeiende belangstelling voor de effectiviteit en efficiëntie van het gevoerde beleid, niet in de laatste plaats bij de overheid zelf. Deze aandacht uit zich in een toename van het aantal evaluatiestudies of beleidseffectmetingen en van de beleidsterreinen waar monitoring plaatsvindt. Een andere ontwikkeling, die bijdraagt aan de toenomen belangstelling voor monitoring, is de decentralisatie van overheidstaken naar lagere overheden (zoals de gemeenten) en andere partijen. Een dergelijke ontwikkeling vraagt op centraal niveau om adequate informatie over bijvoorbeeld de inzet van middelen en doelbereiking.

Hoewel monitoring en evaluatiestudies veelal in een adem worden genoemd, mogen zij zeker niet als synoniem worden gezien. Eerder is er sprake van het tegenovergestelde: waar evaluatiestudies zich richten op het zichtbaar maken van de effecten van het gevoerde beleid, heeft een monitor het doel informatie te verzamelen op grond waarvan het beleid kan worden gevoerd en bijgesteld. Het betreft twee vormen van onderzoek die zich in feite richten op de verschillende kanten van het beleidsproces: waar monitoring zich richt op de verzameling van informatie voor het beleid (de input) en eventueel op de mate waarin de beleidsdoelen worden gerealiseerd, richten evaluatiestudies zich vooral op de effecten, ofwel op de aard en mate van de invloed van het beleid (de output).

In aansluiting bij Van Hoesel (1987) definiëren we monitoring als *"een voortdurend bijhouden van de feitelijke ontwikkelingen in de samenleving*

met betrekking tot een aantal relevant geachte kenmerken". Dit instrument stelt ons niet alleen in staat de ontwikkelingen op bepaalde (beleids)terreinen te volgen, ook de mate waarin van te voren vastgestelde beleidsdoelen worden gerealiseerd, is met behulp van een monitor vast te stellen (het aspect van *doelbereiking*). Daartoe wordt op een of meer terreinen in de samenleving periodiek informatie vergaard, over een aantal kenmerken dat van belang wordt geacht voor het specifieke doel waarvoor de monitor wordt ingericht. De gewenste informatie wordt meestentijds ontleend aan reeds bestaande gegevensbronnen. Het is evenwel ook denkbaar dat nieuwe bronnen worden ontwikkeld ten behoeve van de monitor, bijvoorbeeld om structurele lacunes in de informatievoorziening op te heffen.¹ Uiteraard is de wijze waarop de operationalisering van de begrippen plaatsvindt, en de betrouwbaarheid van de gegevensbronnen waaraan de monitor zijn informatie ontleent, van groot belang voor de gebruikswaarde van het onderzoeksinstrument.

Monitoring wordt in deze – gangbare – opvatting vooral gezien als een signaleringssysteem; het gaat om het verzamelen van actuele informatie ten behoeve van de beleidsuitvoering. Via monitoring kan worden vastgesteld of de ontwikkelingen in de samenleving aanleiding geven tot aanpassingen van beleid of beleidsmaatregelen. Monitoring in deze zin heeft derhalve vooral een algemene managementfunctie; het is een signaleringssysteem dat ten doel heeft de besluitvormers van actuele informatie te voorzien, zodat zij in staat zijn de juiste operationele beslissingen te nemen bij de beleidsvoorbereiding en -uitvoering. Naast deze monitoringfunctie pur sang, waarbij het vooral gaat om het genereren van informatie over vooraf vastgestelde beleidsdoelen, kan de monitor ook een meer algemeen informerende functie vervullen, zoals het in kaart brengen van de positie van bepaalde bevolkingscategorieën. Met de jeugdmonitor wordt een dergelijke brede functie beoogd, waarbij niet alleen het beleid, maar ook de praktijk en de wetenschap in principe tot de belanghebbenden worden gerekend. Naast signalering van voor beleid relevante ontwikkelingen heeft de monitor dan ook mede tot doel een trendmatig zicht te bieden op de 'staat' van de jeugd in Nederland. Op de consequenties van deze keuze voor de verdere ontwikkeling van de monitor komen wij nog terug.

Zoals in het bovenstaande is geargumenteed, is een monitor vooral een beschrijvend instrument. Wat de beschrijving inhoudt hangt af van het doel van de monitor. Gaat het om een min of meer beperkte signaleringsfunctie,

dan zal de beschrijving zich vooral tot feitelijke gegevens beperken, zoals bijvoorbeeld gegevens over participatie van jeugdigen in diverse voorzieningen. Gaat het om een bredere trendfunctie, zoals bij de beoogde jeugdmonitor, dan zijn daarnaast ook gegevens van andere aard van belang, zoals bijvoorbeeld over de ontwikkeling van jeugdigen, over hun oriëntaties, vaardigheden en de context waarin zij opgroeien. Hoe het ook zij, in beide gevallen levert de monitor vooral beschrijvende informatie. Op grond van de herhaalde metingen kunnen belangrijke ontwikkelingen in de situatie van de jeugd worden geschetst. Voorts behoren ook voorspellingen over (verwachte) ontwikkelingen tot de mogelijkheden.²

Daarnaast kunnen de gegevens in de monitor uiteraard met elkaar in verband worden gebracht. Zo kan bijvoorbeeld gekeken worden naar het verband tussen opleidingsniveau van de ouders en werkloosheid onder jongeren, en de mogelijke rol van attitudes ten aanzien van werk als interveniërende variabele; of er kan gekeken worden naar verbanden tussen werkloosheid en gezondheid of risicogedrag. Aan de hand van de monitorgegevens kan derhalve worden nagegaan of verschillende variabelen samenhang vertonen. Met name als de monitor gedurende een langere periode wordt volgehouden, kunnen belangrijke inzichten ontstaan in dergelijke configuraties van variabelen. Analyse in deze zin is strikt genomen alleen mogelijk als de uiteenlopende gegevens betrekking hebben op één en dezelfde steekproef. Wanneer sprake is van koppeling van databestanden die betrekking hebben op uiteenlopende steekproeven, wordt het leggen van dwarsverbanden een veel complexer aangelegenheid. Een systematische vergelijking van de afzonderlijke onderzoeken en registraties vormt hiertoe een minimale voorwaarde.³

Het is van belang op te merken, dat de monitor voor de gesignaleerde ontwikkelingen en gevonden verbanden geen verklaringen biedt. Daarvoor is onderzoek noodzakelijk naar achtergronden en oorzaken, dat zich overigens (mede) kan baseren op de monitorgegevens. Een monitor kan met andere woorden wel een bron voor verklarend onderzoek zijn, maar biedt geen autonome verklaringen, aangezien een causale ordening van de variabelen in de monitor ontbreekt. In een monitor van enige breedte is het expliciteren en onderzoeken van causale relaties een onmogelijke taak, vanwege het grote aantal variabelen, verdeeld over uiteenlopende (beleids)terreinen. Daarenboven is bij periodiek onderzoek het verklaren van de ontwikkeling door de tijd heen alleen mogelijk als men longitudinaal on-

derzoekt: de verzamelde gegevens zijn dan immers aan dezelfde personen gekoppeld.

Een en ander houdt dus in, dat voor het interpreteren, verklaren en zichtbaar maken van achterliggende processen, bijvoorbeeld om de gevonden gegevens voor de praktijk bruikbaar te maken, vaak nog ander onderzoek nodig zal zijn. Dit wijkt qua vorm en inhoud fundamenteel af van monitoringonderzoek. Het heeft veelal betrekking op een beperkter terrein, is (meer) theoriegestuurd, zal naast gegevens van/over jeugdigen ook gegevens over elementen van de context waarin zij opgroeien omvatten en kan ook meer kwalitatief van aard zijn.

3.2 De noodzaak van beperking

Alleen al uit oogpunt van financiële haalbaarheid is het van belang dat de monitor zich inhoudelijk beperkt tot het hoogst noodzakelijke. Ook praktisch gezien is beperking in de reikwijdte van belang. Een te veel aan gegevens zal zich zowel bij de verzameling, de verwerking als de analyse van het materiaal wreken. Beperking in de breedte zou eveneens als voordeel kunnen hebben dat gekozen terreinen/thema's wat meer in de diepte kunnen worden uitgewerkt.

Bij de selectie van onderwerpen is het zaak om het doel van de monitor en de beperkingen van het onderzoeksinstrument voor ogen te blijven houden. Indien het hoofddoel input voor beleid is, kan vermoedelijk volstaan worden met een beperkter aantal onderwerpen dan wanneer een bredere trendfunctie wordt beoogd zoals in het onderhavige geval.

Als het gaat om de inhoudelijke opbouw van de monitor zijn vier niveaus te onderscheiden: dat van de inhoudelijke terreinen die de monitor bestrijkt, dat van de thema's waarin elk terrein nader onder te verdelen is, dat van de kernbegrippen waarmee de thema's kunnen worden aangeduid en tenslotte dat van de vertaling van deze begrippen in meetbare eenheden of indicatoren.

Op elk van deze niveaus zijn beperkingen mogelijk die gevolgen hebben voor de reikwijdte van het instrument. Zo is het denkbaar het aantal terreinen en/of thema's terug te brengen. Een monitor voor de sociaal-economische ontwikkeling van de jeugd zou bijvoorbeeld vooral betrekking hebben op het terrein school-werk-wonen. Een monitor voor sociaal-culturele ontwikkeling omvat weer andere thema's, dan een gezondheidsmonitor, etcetera.

ra. Ook de keuze voor een risicomonitor zou beperking van thema's mogelijk maken.

In zekere zin leiden dergelijke beperkingen tot het ontstaan van deelmonitoren, die elk een deel van de ontwikkeling of situatie van de jeugd in kaart brengen. Er zou alsnog een breed terrein bestreken kunnen worden als men zou kiezen voor een opbouw in enkele deelmonitoren. In beginsel is al sprake van deze keuze, vanwege het uitgangspunt dat zoveel mogelijk gebruik moet worden gemaakt van beschikbaar onderzoek.

Ook op het niveau van de keuze van kernbegrippen kan een beperking tot stand gebracht worden. Zo kan afhankelijk van de doelstelling van de monitor worden besloten om voor het thema beroepsloopbaan de begrip-
penkeuze te beperken tot uitsluitend werkloosheid (als aanduiding van risico), of haar juist uit te breiden tot werkgelegenheid en arbeidsmarktvoorzieningen.

Tenslotte is er een omvangrijke variatie denkbaar in het aantal indicatoren met behulp waarvan een begrip wordt geoperationaliseerd. Naarmate er meer indicatoren worden gebruikt zal er een verfijnder instrument ontstaan, maar de hanteerbaarheid ervan zal afnemen. Er dient zowel meer geld als meer tijd te worden geïnvesteerd, alleen al omdat gegevens (uit diverse bronnen) altijd gecontroleerd zullen moeten worden. Zeker bij een brede monitor, waarin over veel verschillende terreinen en thema's informatie wordt verzameld, is het noodzakelijk het aantal indicatoren zo veel mogelijk te beperken.

Noten

1. Bij twee monitoringsystemen die door het ISEO worden uitgevoerd, is daadwerkelijk sprake van het ontwikkelen van ondersteunende bronnen. Om structurele lacunes in de informatievoorziening over de positie van minderheden in Nederland op te vullen, is een driejaarlijks survey onder de grootste vier minderheidsgroepen en een autochtone controlegroep opgezet (SPVA-88; SPVA-91; SPVA-94). Dit onderzoek is een belangrijke bron voor de monitoring voor het minderhedenbeleid (het rapportagesysteem Toegankelijkheid en Evenredigheid). Ten behoeve van de monitor Grote-Stedenbeleid zal een periodiek bevolkingsonderzoek gaan plaatsvinden, dat de ontbrekende inzichten op de terreinen *leefbaarheid* en *veiligheid* in de grote steden in Nederland moet gaan opvullen.

2. In sommige gevallen kenmerken deze voorspellingen zich door een grote mate van zekerheid (bijvoorbeeld in het geval van structuurvariabelen zoals de omvang van leeftijdscohorten in de komende jaren), terwijl er in andere gevallen meer vooronderstellingen moeten worden gemaakt en de voorspellingen een grotere mate van onzekerheid kennen (daarbij dient vooral te worden gedacht aan gedragsvariabelen zoals bijvoorbeeld arbeidsmarktparticipatie).

3. Indien verschillende steekproefbestanden kunnen worden 'gematched' op persoonsniveau is een dergelijke vergelijking natuurlijk wel mogelijk; er is dan immers in feite sprake van de constructie van één nieuwe steekproef. Ook een matching op het niveau van categorieën (bijvoorbeeld via een standaardvragenblok met achtergrondkenmerken in de verschillende steekproefbestanden) biedt mogelijkheden tot het onderzoeken van samenhang. Daarbij dient evenwel het gevaar van het optreden van multi-level-problemen in de gaten te worden gehouden.

4 Inhoudelijke aspecten

Dit hoofdstuk opent met een uiteenzetting over de stappen die gemoeid zijn met het inhoudelijk ontwerp van de monitor. De paragrafen 2 en 3 bevatten respectievelijk een overzicht van relevante terreinen en thema's en van het voor opname in de monitor bruikbare jeugdonderzoek. In paragraaf 4 laten wij zien in hoeverre de verschillende terreinen en thema's door het bestaande onderzoek gedekt worden.

4.1 Inhoudelijk ontwerp van de monitor

Nu de functies en (on)mogelijkheden van monitoring zijn uiteengezet, komen we toe aan de wijze waarop het instrument inhoudelijk kan worden vormgegeven.

Bij een monitor met een meer beperkte signaleringsfunctie, zoals het verzamelen van informatie over vooraf vastgestelde beleidsdoelen, vormen deze doelen een praktisch handvat voor de vormgeving. Indien bijvoorbeeld in het kader van het arbeidsmarktbeleid is afgesproken, dat de werkloosheid van jongeren over een periode van enkele jaren met een procentpunt per jaar dient te dalen, zullen in de betreffende monitor in ieder geval jaarlijks werkloosheidsgegevens moeten worden verzameld. In deze situatie zullen de thema's en kernbegrippen die in de monitor moeten zijn vertegenwoordigd reeds bij voorbaat bepaald zijn. In sommige gevallen zullen zelfs de operationalisaties in indicatoren vastliggen (in dit voorbeeld: het percentage werkloze jongeren in de beroepsbevolking).

Bij een monitor met een meer algemene informerende functie, zoals bij de jeugdmonitor, vormt het inhoudelijke ontwerp een ingewikkelder exercitie. Er moeten keuzen worden gemaakt, zowel op het niveau van de terreinen en thema's als van hun uitwerking in begrippen en de operationalisering daarvan. Dit proces van ontwerp en operationalisering vergt veel meer aandacht dan ten behoeve van een beperkte monitor doorgaans het geval is. Naast in waarnemingstermen geformuleerde kenmerken zal de jeugdmonitor immers ook meer aan theorievorming ontleende kenmerken kunnen omvatten. Bovendien dient uitgegaan te worden van bruikbare databestanden, afkomstig van reeds lopend longitudinaal/periodiek jeugdonderzoek en

bestaande registraties, zodat ook aan de onderlinge afstemming de nodige aandacht moet worden besteed.

In de inhoudelijke voorbereiding van de beoogde jeugdmonitor onderscheiden wij een viertal stappen. Wij zullen ze achtereenvolgens kort bespreken.

1. In de eerste plaats dient duidelijkheid te ontstaan over de informatie die binnen de doelstelling wenselijk/noodzakelijk geacht wordt: welke terreinen en welke thema's dienen in de monitor te worden gerepresenteerd om zowel het beoogde brede inhoudelijke karakter als het beoogde zicht op risico-ontwikkelingen recht te doen?
2. Ten tweede moet worden nagegaan welke terreinen en thema's zijn gerepresenteerd in lopend periodiek en longitudinaal jeugdonderzoek, en op welke gebieden zich lacunes voordoen. De registraties, die als potentiële bron kunnen dienen, zijn zeer omvangrijk in aantal. Inventarisatie ervan dient plaats te vinden in een later stadium van de ontwikkeling van de jeugdmonitor, wanneer nadere keuzen betreffende de inhoud van de monitor zijn gemaakt.
3. Vervolgens moet worden onderzocht in hoeverre het onderzoek dat in principe bruikbaar is ook geschikt is op grond van validiteits- en betrouwbaarheidscriteria. Eveneens dient te worden nagegaan of het onderzoek beschikbaar is, en onder welke voorwaarden.¹ Wanneer conclusies zijn getrokken ten aanzien van het in de monitor op te nemen lopende onderzoek, kan tenslotte bezien worden aan welke registraties aanvullende gegevens kunnen worden ontleend. Eveneens kan bezien worden of eventueel aanvullend onderzoek nodig is, op welke terreinen, en hoe dit zou kunnen worden georganiseerd.
4. Een vierde stap behelst vervolgens die van thema's naar kernbegrippen, en vervolgens naar de vertaling van begrippen in meetbare eenheden. De aandacht gaat dan zowel uit naar de begrippen en operationalisaties in de te gebruiken databestanden, als naar begripsvorming en operationalisering in geval sprake zou zijn van aanvullend onderzoek.

In het eerder aangehaalde voorbeeld betreffende werkloosheid zou de inhoudelijke opbouw van de monitor er als volgt uit kunnen zien:

Terrein:	School-werk-wonen
Thema:	Beroepsloopbaan
Kernbegrippen:	Werkloosheid, Werkgelegenheid
Indicatoren	
(meetniveau):	Aandeel werklozen in de beroepsbevolking, Aandeel werklozen dat langer dan drie jaar werkloos is, aantal arbeidsplaatsen naar bedrijfssector.

Het is van belang nog eens op te merken, dat bij het bepalen van terreinen, thema's, kernbegrippen en indicatoren steeds ook keuzen moeten worden gemaakt: hetzij tussen bestaande oplossingen in voorhanden onderzoek/registraties, hetzij tussen verschillende theoretische stromingen en/of mogelijke operationalisaties.²

Om deze reden beperken wij ons in het vervolg van dit hoofdstuk vooralsnog tot een eerste overzicht van terreinen en thema's en hun representatie in het bestaande onderzoek. In hoofdstuk 5 gaan wij nader op het verdere keuzeproces in.

4.2 Overzicht van terreinen en thema's

Het volgende overzicht is gebaseerd op het uitgangspunt van een brede monitor die betrekking heeft op 0 tot 25-jarigen. Deze laatste leeftijdsgrens wordt in overeenstemming geacht met de situatie van maatschappelijke afhankelijkheid waarin het gros van de jong-volwassenen tot deze leeftijd nog verkeert.

De brede monitor bevat naast risicofactoren ook meer algemene gegevens over de ontwikkeling en situatie van jeugdigen, evenals een aantal belangrijke (context)variabelen.

Het overzicht is tot stand gekomen op grond van studie van binnen- en buitenlands jeugdonderzoek, met name (periodiek en longitudinaal) survey-onderzoek en onderzoek met een monitor-karakter. Daarbij is zeker ook gekeken naar beschermende en bedreigende factoren. De literatuurlijst is opgenomen in Bijlage I. Het overzicht is aangescherpt op grond van bespreking met enkele jeugdeskundigen, te weten Prof. M. du Bois-Reymond en Prof. W. Meeus (resp. Rijksuniversiteit Leiden en Universiteit Utrecht; beiden verbonden aan onderzoeksschool ISED) en dr. A. Dieleman (Open Universiteit).

De lijst is als volgt opgebouwd.

Blok A en blok B bevatten persoons- en gezinsgegevens die in veel jeugdonderzoek zijn terug te vinden, zij het dat de nadere uitwerking in meerdere of mindere mate kan verschillen en dat gangbare uitwerkingen bijstelling kunnen behoeven. Neem bijvoorbeeld gezinssamenstelling. Deze factor is meestal vrij 'traditioneel' gedefinieerd; de vraag is of moderne variaties aan leefvormen niet gerepresenteerd zouden moeten zijn.

De blokken C en volgende bevatten meer inhoudelijke terreinen die de monitor zou kunnen bestrijken. Het gaat om te beginnen om gegevens over de opvoeding (C). Vervolgens komen de belangrijkste ontwikkelingsdomeinen aan de orde (D), evenals de problematische ontwikkeling, waarbij de belangrijkste groepen van indicatoren zijn aangeduid (E). In Blok F staan gegevens over de positie op de belangrijkste maatschappelijke terreinen (onderwijs, arbeidsmarkt, huisvesting) gegroepeerd, tezamen met thema's die betrekking hebben op opvattingen/attituden van jongeren terzake. Op vergelijkbare wijze staan thema's betreffende de culturele en maatschappelijke oriëntatie en participatie bijeen (G). Onder leefsituatie worden thema's samengevoegd die het leven en de oriëntaties van jeugdigen buiten het gezin betreffen (H).

De blokken I en J bevatten respectievelijk thema's over beleving en hulpbronnen/vaardigheden, allen relevant als het gaat om een breed beeld van de jeugd.

Bij een nadere uitwerking van terreinen/thema's zal uiteraard gedifferentieerd moeten worden naar bron en leeftijd, want verschillende terreinen en/of thema's hebben op specifieke leeftijdscategorieën betrekking. Ook zal gedifferentieerd moeten worden naar bron: bij jonge kinderen zullen de opvoeders immers als belangrijkste informatiebron gelden, terwijl oudere kinderen meer voor zichzelf kunnen spreken.

TERREIN A: Persoonsgegevens

- leeftijd/geslacht
- migratie-achtergrond
- inkomen/bezit
- juridische status
- temperament

TERREIN B: Omgeving/gezin

- levensgebeurtenissen
- gezinsvariabelen
 - =gezinssamenstelling
 - =herkomst/migratie-achtergrond
 - =sociaal-economische positie
 - =gezinsculturele variabelen
 - =religie
 - =ouders met psycho-sociale/gezinsproblemen

TERREIN C: Opvoeding

- aard van de opvoeding (autonomie, conformisme, betrokkenheid)
- opvoedingsdimensies (steun, controle etc.)
- kwaliteit opvoedingsrelaties
- informeel leren/ondersteuning school- en beroepsloopbaan

TERREIN D: Ontwikkelingsstaat

- gezondheid/lichamelijke ontwikkeling
- sociaal-emotionele ontwikkeling
- taal- en cognitieve ontwikkeling
- morele ontwikkeling
- persoonlijke ontwikkeling/(sociale) identiteit

TERREIN E: Problematische ontwikkeling

- emotionele problemen
- identiteitsproblemen
- gedragsproblemen (jeugdcriminaliteit/normovertredingen)
- risicogedrag
- contact met jeugdzorg
- contact met politie/justitie

TERREIN F: School-werk-wonen: oriëntatie en positie

- kinderopvang, voor- en buitenschoolse voorzieningen
- oriëntatie opleiding/beroep
- toekomstperspectief gezin-werk
- werkbelasting (huishoudelijk werk, bijbanen)
- schoolloopbaan (niveau, prestaties, uitval)
- beroepsloopbaan (werkloosheid, aard contract, functieniveau)

-huisvesting/woonsituatie

TERREIN G: Sociaal-culturele oriëntatie en participatie

-politieke opvattingen (conservatisme/etnocentrisme)

-politieke participatie

-jeugdcentrisme

-religieuze opvattingen/participatie

-gebruik van culturele voorzieningen

TERREIN H: Leefsituatie

-tijdsbesteding/leefstijl

-gebruik van vrijetijdsvoorzieningen (welzijn, commercieel)

-kenmerken van/functioneren in vriendengroep (etnische samenstelling, deviantie)

-relaties/verkering/seks

TERREIN I: Beleving

-beleving opvoeding/relatie met ouders

-rolbeleving

-beleving sociale relaties/vrijetijd

-school/werk-beleving (prestatie-motivatie)

-beleving maatschappelijk/culturele context (kansen, discriminatie, identiteit)

TERREIN J: Hulpbronnen/levensvaardigheden

-persoonlijke netwerken/hulpbronnen

-veerkracht

-sociale vaardigheden

-probleemoplossing (coping)

Wij zijn van mening dat de lijst redelijk volledig is, hoewel niet uitgesloten kan worden dat toevoegingen nu en/of in de toekomst mogelijk zijn.³ We waarschuwen daarom tegen een rigide toepassing van de bovenstaande opsomming; een uitbreiding in thema's en terreinen dient nadrukkelijk te worden opengehouden.

De opname van terreinen als opvoeding, beleving en hulpbronnen/levensvaardigheden spreekt mogelijk minder voor zich in het kader van monito-

ring onderzoek. De opvoeding vormt evenwel een belangrijk aspect van de leefwereld van jeugdigen en een van de belangrijkste invloeden op hun ontwikkeling. Indien opvoeding een zelfstandig onderwerp vormt in de monitor heeft dit overigens wel een beduidende consequentie: in dat geval dienen opvoeders niet alleen als informatiebron voor de ontwikkeling/situatie van jongere kinderen, maar ook ten aanzien van de opvoeding. Derhalve zullen ook opvoeders van oudere kinderen in principe tot de onderzoeksgroep gerekend moeten worden.

In de lijst zijn opvattingen, attitudes en belevingen als afzonderlijke terreinen/thema's opgenomen. Gegevens van deze aard zijn relevant voor een beeld van jeugdig Nederland en zij kunnen de meer objectieve gegevens over de ontwikkeling/situatie van jeugdigen enig reliëf geven. Zo kan bijvoorbeeld werkloosheid bij de een gepaard gaan met passiviteit, motivatieverlies of een sterke oriëntatie op gezinstaken, terwijl de ander optimistisch blijft of een verzetshouding aanneemt. Deze subjectieve gegevens kunnen, evenals overigens de beschikbaarheid van hulpbronnen en levensvaardigheden, een rol spelen in het vervolg van de arbeidsloopbaan. In het licht van de noodzaak tot beperking zal het belang van deze thema's moeten worden afgewogen tegen dat van andere thema's.

4.3 Overzicht van bruikbaar jeugdonderzoek

In het voorgaande is een overzicht gegeven van voor de jeugdmonitor wenselijke (dus nog niet: noodzakelijke!) thema's. In deze paragraaf willen wij nagaan in hoeverre deze wenselijke thema's reeds onderdeel vormen van bestaand onderzoek.

Om bestaand jeugdonderzoek in kaart te brengen zijn verschillende catalogi, CBS statistieken en contactpersonen van het SWIDOC, TNO-Preventie- en Gezondheid, NISSO, NIBUD, en de Vereniging voor Statistisch Onderzoek geraadpleegd. Ook heeft uitvoerig overleg plaatsgevonden met E.J. de Wilde van de Rijksuniversiteit Leiden (onderzoeksschool ISED), die het bestaande onderzoek onder jongeren vanaf 12 jaar verzamelt.⁴

Onze inventarisatie diende in een korte tijdspanne tot stand te komen, maar levert niettemin een breed beeld op van eenmalig jeugdonderzoek, (lopend en afgesloten) periodiek of longitudinaal onderzoek en aanvullende literatuur over de ontwikkeling van kinderen en jongeren en hun leefwereld/situatie.⁵ De inventarisatie maakt duidelijk dat er veel onderzoek is gedaan op veel verschillende terreinen. Er is een schat aan informatie voor-

handen, die begrensd dient te worden om bruikbaar te kunnen zijn voor het ontwerpen van een monitor.

Het belangrijkste selectie criterium dat wij hanteren is gerelateerd aan het te ontwerpen instrument. Omdat de jeugdmonitor een onderzoeksinstrument is dat (de ontwikkeling van) jongeren gedurende langere tijd wil volgen, dienen de bronnen waaruit de monitor is opgebouwd periodiek van aard te zijn. De te gebruiken data kunnen dus afkomstig zijn van registratiesystemen, longitudinaal of herhaald onderzoek. Onder longitudinaal onderzoek verstaan wij panel-onderzoek waarbij dezelfde groep jongeren meerdere malen in de tijd ondervraagd wordt. Onder herhaald onderzoek verstaan we trend-onderzoek, waarbij steeds een nieuwe steekproef wordt getrokken.

Een tweede selectie criterium betreft de geografische reikwijdte van de monitor. Gekozen is voor een jeugdmonitor op landelijk niveau. De te gebruiken databestanden dienen dus eveneens op landelijke steekproeven of registraties gebaseerd te zijn. Eventueel kunnen in een later stadium mogelijkheden voor regionale of lokale koppeling bestudeerd worden. Daarop komen wij in hoofdstuk 5 nog terug.

Aan registratiebestanden zal in deze rapportage slechts incidenteel aandacht worden geschonken. Het aantal bestaande registraties is dermate groot, dat wij het efficiënter achten om eerst te inventariseren welke onderwerpen door bestaand onderzoek gedekt worden. Als een definitieve keuze voor terreinen en thema's heeft plaatsgevonden, kan in latere fase ten behoeve van de slecht vertegenwoordigde onderwerpen doelgericht naar specifieke registratiebestanden worden gezocht.

Op grond van de beschreven criteria, te weten gebruik van landelijke steekproeven en periodiciteit van het onderzoek, komen 20 (jeugd)onderzoeken in principe voor nadere beschouwing in aanmerking. Wel dient te worden opgemerkt dat periodieke herhaling in de toekomst niet in alle gevallen verzekerd is. Dit geldt in ieder geval de longitudinale projecten 'Wendingen in de Levensloop', waarvan de laatste ronde in 1997 gepland is, en 'Keuzen van jongeren' en 'Sociale integratie van jong-volwassenen' die reeds afgesloten zijn.⁶ De laatste twee onderzoeken betrekken wij om deze reden niet in de verdere beschouwing. Voor opname in de monitor is het een uitdrukkelijke voorwaarde, dat voortgang van het betrokken onderzoek gedurende een langere periode vaststaat.

Bijlage II bevat een nadere omschrijving van de onderzoeken. Hier volstaan wij met een opsomming:

- WIL-project (Wendingen In de Levensloop);
Vakgroep Jeugd Gezin en Levensloop, Universiteit Utrecht
- Keuzen van jongeren;
Vakgroep Andragogie, Rijks Universiteit Leiden
- Sociale Integratie van Jong-volwassenen;
Vakgroep Arbeids- en Organisatiepsychologie en Sociale psychologie en Methoden en Technieken, Vrije Universiteit Amsterdam
- PGO-peilingen (Periodiek Geneeskundig Onderzoek);
TNO-Preventie en Gezondheid
- Scholierenonderzoek;
Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (NIBUD), Stichting Economisch Onderzoek van de universiteit van Amsterdam (SEO), Sociaal- en Cultureel Planbureau (SCP) en de Rijksuniversiteit Leiden.
- CBCL-onderzoeken (Child Behavior Checklist);
Erasmus Universiteit
- Jongeren 1995;
Buro Inter/View
- RUBS-project (Registratie van Uitstroom en Bestemming van Schoolverlaters);
Researchcentrum voor onderwijs en arbeidsmarkt
- Ontwikkelingen in jeugddelinquenteit en jeugdbescherming;
Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum (WODC)
- Peilstationsonderzoeken;
Nederlands Instituut voor Alcohol en Drugs (NIAD)
- PRIMA-cohort-onderzoeken;
Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen (ITS) en SCO-Kohnstamm Instituut
- Doorlopend Leefsituatie Onderzoek;
Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)
- Enquête beroepsbevolking;
CBS
- Onderzoek Gezinsvorming;
CBS
- Nationaal Kiezersonderzoek;
CBS
- Bevolkingsstatistieken;
CBS
- VOCL (Voortgezet Onderwijs Cohort Leerlingen);

- CBS
- Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek (AVO);
CBS
- Tijdsbestedingsonderzoek (TBO);
CBS
- Woningbehoeftenonderzoek;
CBS

Het verdient vermelding, dat over enkele van de genoemde onderzoeken reeds door het SCP gerapporteerd wordt. Het betreft beschrijvende deelrapportages over de verschillende terreinen die de betrokken onderzoeken bestrijken. De volgende onderzoeken zijn in deze SCP-'monitor' betrokken: het Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek, het Tijdsbestedings Onderzoek, het Scholierenonderzoek, het Woningbehoeftenonderzoek, het Onderzoek Culturele Veranderingen en het onderzoek Leefsituatie van kinderen tot 12 jaar van het ITS. De laatstgenoemde twee onderzoeken zijn in bovenstaand overzicht van periodiek onderzoek niet vermeld, omdat zij respectievelijk geen betrekking hebben op jeugd en eenmalig van aard zijn.

4.4 Inhoudelijke reikwijdte en lacunes

Allereerst vatten wij kort samen in hoeverre de onderzoeken aandacht besteden aan de verschillende leeftijdscategorieën. Vervolgens zal per inhoudelijk terrein besproken worden in hoeverre de onderzoeken informatie kunnen leveren. Zoals eerder opgemerkt kunnen vergelijkbare thema's in verschillende onderzoeken verschillend geoperationaliseerd zijn. In deze rapportage zullen we de thema's echter niet op operationeel niveau benaderen en we zullen ons derhalve beperken tot de grote lijnen.

De onderzochte leeftijdscategorieën

Het overzicht in Bijlage II laat zien, dat het periodieke jeugdonderzoek zich sterk richt op jongeren vanaf 10-13 jaar. Vijf onderzoeken beginnen bij 4- en 6-jarigen.

Vrijwel de gehele breedte aan terreinen en thema's waarop de onderzoeken betrekking hebben, komt aan de orde in de (mede) op jongeren gerichte onderzoeken. Dit is veel minder het geval waar het de jongere kinderen betreft. Het onderzoek concentreert zich hier op gezondheid, probleemgedrag, schoolloopbaan, participatie in vrijetijds- en culturele voorzieningen

en leefsituatie. Belangrijke terreinen als opvoeding, ontwikkelingsstaat, beleving, hulpbronnen en levensvaardigheden zijn niet of nauwelijks vertegenwoordigd. Kinderen van 0 tot 4 jaar vormen vrijwel geen onderwerp van periodiek onderzoek; vooral onderzoek naar gezondheid en ontwikkeling en aspecten van opvoeding zou wat hen betreft op zijn plaats zijn. Ook een thema als 'deelname in voorschoolse voorzieningen' zou ruimere aandacht verdienen.

A: Persoonsgegevens

Leeftijd en geslacht zijn in elk onderzoek opgenomen. Inkomsten en bezit zijn onderwerpen waar voornamelijk in Jongeren 1995 en het Scholierenonderzoek aandacht aan wordt besteed. Het WIL besteedt een vraag aan het besteedbaar inkomen van de jongeren. Temperament is een onderwerp dat in geen van de onderzoeken aan de orde komt.

B: Omgeving/gezin

Alleen in het WIL onderzoek wordt aandacht besteed aan levensgebeurtenissen. Er wordt zowel gevraagd naar betrokkenheid bij een verkeersongeval als zogenaamde life-events. Over gezinsvariabelen is bij meerdere onderzoeken informatie beschikbaar. In de meeste onderzoeken wordt naar gezinssamenstelling, sociaal-economische situatie, religie (kerkelijke gezindte) en herkomst gevraagd. Jongeren 1995 besteedt bij de beschrijving van de resultaten geen aandacht aan etniciteit. Het voorkomen van psychosociale problemen onder ouders komt in de onderzoeken niet aan de orde, evenmin als gezinsculturele variabelen.

C: Opvoeding

Op het aggregatieniveau van ouders is er periodieke informatie beschikbaar in het onderzoek Culturele Veranderingen van het SCP. Hierin wordt aan Nederlanders een reeks vragen voorgelegd die onder andere betrekking hebben op de opvoedingsstijl. Het WIL vraagt zowel aan de ouders als aan de jongeren naar het gezinsklimaat, de plaats die verschillende volwassenen in het leven van kinderen innemen en de band tussen kinderen en ouders. De aard van de opvoeding, het informeel leren en ondersteuning van de school- en beroepsloopbaan zijn niet onderzocht.

D: Ontwikkelingsstaat

De ontwikkelingsstaat van kinderen en jongeren vormt een breed terrein dat uitgesplitst is in verschillende ontwikkelingsdomeinen. Voor de lichamelijke ontwikkeling is de GG&GD de belangrijkste informatiebron. Door middel van registratiegegevens van consultatiebureaus kan de lichamelijke ontwikkeling van baby's en peuters gevolgd worden. De PGO peilingen geven een overzicht van lengte, gewicht, ziekten en medicijngebruik van 4-17 jarigen. Problematisch gedrag, zowel internaliserend (angst, depressie, somatische klachten en teruggetrokken gedrag) als externaliserend (agressief en delinquent gedrag) wordt door het longitudinale CBCL onderzoek in kaart gebracht. Het WIL onderzoek vraagt door middel van een korte vragenlijst naar de ervaren gezondheid van jongeren. Het Scholierenonderzoek brengt het lichamenlijk welzijn van middelbare scholieren in kaart. Het gaat daarbij om lichamelijke- en spanningsklachten, eetproblemen en de mate waarin gepekerd wordt over de gezondheid. Het WIL gaat dieper in, net zoals het Scholierenonderzoek, op de sociaal-emotionele ontwikkeling van jongeren. Algemeen welbevinden, psychische stress, depressiviteit en suïcidale gedachten zijn onderwerpen die bevraagd worden. Het WIL, dat overigens meer dan de andere onderzoeken theoriegestuurd van aard is, verschaft als enige informatie over de morele ontwikkeling en identiteitsontwikkeling. De PRIMA-cohort onderzoeken bieden enig inzicht in de talige en cognitieve ontwikkeling van kinderen. Zij houden gemiddelde taalscores, reken- en intelligentiescores bij. De VOCL onderzoeken hebben betrekking op met de CITO-toets vergelijkbare toetsen en op schoolprestaties.

E: Problematische ontwikkeling

Het betreft een verzamelbegrip waar zowel gedragsproblematiek, emotionele problematiek, risicogedrag als contacten met jeugdzorg en politie/justitie onder vallen. Voor gegevens over de laatste indicator zouden geregistreerde politiecontacten en contacten met de jeugdzorg (JAC, RIAGG, e.d.) gebruikt kunnen worden. Bij de validiteit van dit soort registraties als indicatoren van problematische ontwikkeling is wel een vraagteken op zijn plaats, gezien de mogelijkheid van oververtegenwoordiging of ondervertegenwoordiging van bepaalde categorieën personen. Het Scholierenonderzoek tracht door middel van zelfrapportage inzicht in gepleegde delicten te krijgen en het WIL ondervraagt permissiviteit tegenover delinquent gedrag en gedragstendentie bij crimineel gedrag. Het WODC onderzoekt door middel

van zelfrapportage agressief gedrag, diefstal, vandalisme en alcohol- en druggebruik.

Gedragsproblematiek en emotionele problemen worden zowel in het WIL als ook, in mindere mate, in het Scholierenonderzoek behandeld (zie sociaal-emotionele ontwikkeling). Onder risicogedrag wordt over het algemeen alcohol- en druggebruik en gokgedrag verstaan. Hierover verschaft het NIAD uitgebreide informatie door haar peilstationsonderzoeken. Ook in het Scholierenonderzoek wordt hier aandacht aan besteed.

F: School-werk-wonen: oriëntatie en positie

Over de deelname aan voor- en buitenschoolse voorzieningen wordt door het AVO summier informatie verschaft, door middel van een enkele vraag naar het gebruik van voorzieningen voor kinderopvang voor kinderen van 0-3 jaar en het gebruik van verschillende vormen van buitenschoolse opvang door huishoudens met kinderen in de leeftijd van vier tot elf. Het RUBS-onderzoek richt zich op de bestemming van schoolverlaters waarbij aandacht wordt geschonken aan schoolloopbanen, kenmerken van huidig werk, en de overgang van school naar werk. Er wordt ingegaan op zoekgedrag, functieverwerving en de kwalitatieve aansluiting tussen school en werk. Het CBS volgt door middel van het VOCL onderzoek om de vier jaar een cohort middelbare scholieren gedurende enkele jaren van hun schoolperiode. School- en arbeidsloopbanen worden ook in het WIL uitgebreid onder de loep genomen. Het WIL besteedt daarbij ook aandacht aan verschillen in wensen en feitelijke mogelijkheden. Het Scholierenonderzoek beperkt zich tot huidig opleidingsniveau en de bijbaantjes en werktijden van scholieren. Tevens wordt gevraagd naar wensen betreffende toekomstig werk en werktijden. De woonsituatie wordt in het Doorlopend Leefsituatie Onderzoek onderzocht, en natuurlijk in het Woningbehoeftenonderzoek. Het DLO richt zich op zaken als 'zelfstandig willen wonen', terwijl het WBO zich voornamelijk richt op feitelijke gegevens, zoals het aantal kamers dat beschikbaar is voor jongeren van 0 tot 17 jaar. Tevens is er het Onderzoek Gezinsvorming dat zich richt op relatie- en gezinsvorming. Hierin wordt gevraagd naar het verlaten van het ouderlijk huis, alleenwonen, samenwonen, trouwen, uit elkaar gaan, geboortenregeling, kinderen krijgen en de manier waarop men kinderen combineert met het hebben van een baan. Er wordt zowel informatie verzameld over de feitelijke situatie als over de toekomstverwachtingen. Het Scholierenonderzoek vraagt naar

de wens tot samenwonen of trouwen en het WIL naar de wens om kinderen te krijgen.

G: Sociaal-culturele oriëntatie en participatie

Aan politieke participatie of interesse is door verschillende onderzoeken aandacht besteed. In eerste instantie natuurlijk door het Nationaal Kiezersonderzoek dat uitgebreid ingaat op stemgedrag, politieke standpunten en waarden. Een belangrijk nadeel is echter dat jongeren pas vanaf 18 jaar ondervraagd worden. Maar ook Jongeren 1995 en het Scholierenonderzoek vragen naar politieke voorkeur en stemgedrag (vanaf 12 jaar). Het WIL besteedt aandacht aan politiek-culturele opvattingen waarbij een indeling in conservatisme en tolerantie gehanteerd wordt. Bij religie wordt in de onderzoeken niet al te lang stil gestaan. In een aantal onderzoeken wordt wel naar kerkelijke gezindte gevraagd, maar alleen het Scholierenonderzoek vraagt naar de betekenis die daaraan gehecht wordt.

Voor het gebruik van culturele voorzieningen kunnen diverse registratiebestanden geraadpleegd worden, maar ook het CBS is een belangrijke bron voor deze informatie. Vooral het Aanvullend Voorzieningenonderzoek levert informatie over de deelname aan amateurkunst en het gebruik van culturele voorzieningen. In mindere mate wordt ook in het Scholierenonderzoek en het WIL hiernaar gevraagd.

H: Leefsituatie

Over de wijze waarop jongeren hun tijd besteden verschaffen verschillende onderzoeken informatie. Op de eerste plaats is het Tijdsbestedingsonderzoek een belangrijke leverancier. Voor dit onderzoek houden de respondenten (vanaf 12 jaar) een week lang al hun activiteiten bij. Ook in Jongeren 1995 is tijdsbesteding het belangrijkste onderwerp. Er wordt aandacht besteed aan dagbesteding, activiteiten, vakantie, mediagebruik, consumptie, sporten en muziek. Het Scholierenonderzoek en het WIL bevragen deze onderwerpen gedeeltelijk; in ieder geval komt dagbesteding, vrije tijd en uitgaan aan bod. Als het gaat om gebruik van vrije tijdsvoorzieningen, zoals op het gebied van sport en recreatie, vormt het Aanvullend Voorzieningenonderzoek een belangrijke bron van informatie. In mindere mate geldt dat het Scholierenonderzoek en het WIL.

Jeugdcentrisme is een onderwerp waar alleen door het WIL expliciet en uitgebreid naar wordt gevraagd. Het onderwerp vriendschap komt in het periodiek onderzoek niet uitputtend aan de orde. Het WIL vraagt naar de

feitelijke mogelijkheden en wensen op het gebied van vriendschap en naar de beste vriend(in). Het Scholierenonderzoek vraagt naar contacten met leeftijdsgenoten in het algemeen en naar contact met vrienden. Ook wordt stilgestaan bij het onderwerp 'piekeren over relaties'. Relaties, verkering en seks worden ook in het WIL behandeld. Er is aandacht voor vaste verkering, geslachtsgemeenschap, promiscuïteit, maar ook voor ideeën over rolverdeling, machtsverdeling en gezinsmoraal. Het onderwerp belasting van kinderen en jongeren thuis en op school speelt in geen van de onderzoeken een rol.

I: Beleving

Alleen het WIL besteedt aandacht aan de wijze waarop jongeren hun situatie beleven. Met name rolbeleving wordt uitgebreid bevraagd. Ook de feitelijke mogelijkheden en wensen op het gebied van sociale contacten worden onderzocht. Wat betreft school- en werkbeleving vraagt het WIL naar prestatiemotivatie, arbeidsethos, status, attitude ten aanzien van school of studie en tevredenheid met het huidige schooltype. Het Scholierenonderzoek vraagt naar gevoelens ten opzichte van school en thuis en staat stil bij toekomstverwachtingen van jongeren en wat zij ervaren als belangrijkste maatschappelijke problemen. De PRIMA-cohort onderzoeken leveren informatie over de schoolbeleving van kinderen en ouders uit de doelgroepen van het onderwijsvoorraadsbeleid.

J: Hulpbronnen/levensvaardigheden

Het WIL-project gaat uitgebreid in op persoonlijke netwerken als hulpbronnen. Onderscheiden worden persoonlijke netwerken op de gebieden vrije tijd, relaties, school/studie en werk. Veerkracht, sociale vaardigheden en probleemoplossend gedrag figureren in geen van de periodieke onderzoeken.

Samenvattend kan gesteld worden dat de terreinen en thema's die in principe voor de jeugdmonitor van belang zijn, voor een groot deel in de besproken onderzoeken aan de orde komen, zij het dat sommige terreinen zowel wat betreft het aantal onderzoeken als gebruikte indicatoren sterker uit de verf komen dan andere. Zo wordt aan de maatschappelijke positie, met name die in het onderwijs, en de sociaal-culturele participatie en leefsituatie van jongeren uitgebreid aandacht besteed, terwijl de terreinen van beleving en opvoeding veel minder uitgebreid onderzocht worden. Binnen een

aantal terreinen ontbreken een of meer thema's, zoals bijvoorbeeld taalontwikkeling, belasting en levensvaardigheden.

Bovendien kan worden vastgesteld dat kinderen van 0 tot 4 nauwelijks vertegenwoordigd zijn in de onderzoeken en kinderen vanaf 4 tot ongeveer 12 slechts voor een deel van de relevante terreinen.

Tenslotte is het gegeven van belang, dat de meeste onderzoeken/registraties gespecialiseerd zijn op een van de onderscheiden terreinen en dan weer op een of enkele van de thema's daarbinnen. Het Scholierenonderzoek bestrijkt meerdere terreinen en vooral het WIL-onderzoek is breed van opzet; het richt zich op veel van de voor de monitor relevante terreinen en thema's.

Noten

1. Wanneer we willen weten of de onderscheiden onderzoeken in de jeugdmonitor opgenomen kunnen worden zijn de volgende criteria van belang:

1. de inhoudsvaliditeit van de indicatoren; zeker gezien de diversiteit van respondenten naar sociaal-economische situatie en etnische herkomst verdient dit aspect veel aandacht,
2. de betrouwbaarheid van gegevens uit beschikbare bronnen
3. de beschikbaarheid van bronnen.

Het voert in dit stadium te ver om een diepgaande analyse uit te voeren op de inhoudelijke operationalisatie van begrippen. Eerst zal duidelijkheid moeten ontstaan over te representeren terreinen en thema's. Om dezelfde reden achten wij onderzoek naar de beschikbaarheid van bronnen, ofwel de voorwaarden die dataleveranciers stellen aan opname in de monitor, prematuur.

2. Het betreft overigens werkzaamheden die niet op zichzelf staan. De Stuurgroep Structurering Informatievoorziening Jeugdzorg, die zich bezighoudt met het bereiken van 'eenheid van taal' in de jeugdzorg, hanteert een vergelijkbare werkwijze. Vermeldenswaard is, dat het een meerjarig project betreft, waarbij verschillende werkgroepen betrokken zijn. Ook verwijzen wij naar het project 'concept mapping rond de versterking van de positie van jeugdigen' in opdracht van de Directie Jeugdbeleid van VWS. Het doel ervan is het begrip 'positie van jeugdigen' nader in kaart te brengen, om daarmee in later stadium toetsbare beleidsdoelen te formuleren. Tenslotte zij verwezen naar een project van de Raad voor Europa, waarin Nederland participeert, dat beoogt in 15 landen 'indicatoren jeugd' te inventariseren.

3. Zo wees Du Bois-Reymond op het belang van de toegenomen internationalisering voor het leven van jongeren, alleen al door hun toegenomen mobiliteit als toerist.

4. Het betreft een postdoc-onderzoek, dat naast de genoemde inventarisatie beoogt de bestanden op conceptueel en meetniveau te analyseren en meta-analyse uit te voeren op daartoe beschikbare data. Het onderzoek verkeert medio 1996 in de fase van inventarisatie van bestanden.

5. Onze inventarisatie kan mede gezien de beschikbare tijd niet uitputtend zijn, maar behelst ons inziens wel het meest relevante onderzoek.

6. Bij het onderzoek 'Keuzen van Jongeren' is de laatste steekproef van 1994 niet meer representatief te noemen omdat een te selecte groep aan deze (voorlopig) laatste ronde heeft deelgenomen. Ook wat betreft het onderzoek 'Sociale Integratie van Jong-volwassenen' is erg onzeker of er nog een nieuwe fase van dataverzameling komt.

5 Ontwikkeling van de monitor

Om nadere richtingen aan te geven voor de opbouw van een jeugdmonitor achten wij, voortbouwend op de analyses in hoofdstuk 3 en 4, een onderscheid relevant naar twee dimensies, te weten die van de functie van de monitor en daarmee samenhangende *structurele kenmerken* en die van de *inhoudelijke reikwijdte*.

Wij zullen in paragraaf 1 en 2 achtereenvolgens ingaan op beide dimensies en een aantal suggesties doen voor de vormgeving en ontwikkeling van de monitor. Paragraaf 3 is gewijd aan de mogelijkheden om binnen de beoogde brede monitor zicht te geven op risico-ontwikkelingen. Paragraaf 4 schetst hoe de landelijke monitor op termijn gekoppeld kan worden met monitoren die betrekking hebben op het regionale of lokale niveau. In de afsluitende paragraaf wordt tenslotte ingegaan op de keuzen die moeten worden gemaakt in het vervolgtraject naar de feitelijke vormgeving van een jeugdmonitor.

5.1 Functie en structuur van de monitor

In paragraaf 3.1 zijn wij ingegaan op de functies van monitoring en de gebruiksmogelijkheden van de gegevens die hieruit resulteren. Uiteengezet is, dat de monitor in principe een beschrijvend en signalerend instrument is. Daarenboven bestaat de mogelijkheid om samenhangen tussen verschillende (clusters van) variabelen in de tijd te onderzoeken. In hoeverre samenhangen onderzocht kunnen worden, hangt echter af van de mate waarin samenstellende delen van de monitor op elkaar zijn afgestemd. Voorts neemt de gebruikswaarde toe indien de monitor over een langere periode wordt voortgezet. Voor het bieden van causale verklaringen voor gesignaleerde ontwikkelingen en gevonden verbanden en voor het zichtbaar maken van achterliggende processen is aanvullend onderzoek nodig.

Afhankelijk van de gewenste functie en analysemogelijkheden van de monitor zijn nu drie structurele varianten te onderscheiden. Variant 1 beperkt zich tot het meest fundamentele niveau van beschrijving, variant 2 laat ook het onderzoeken van samenhangen toe door middel van verklarende analyse op de data en variant 3 biedt mogelijkheden van causale verkla-

ring en procesmatig inzicht door middel van aanvullend onderzoek. Indien besloten zou worden tot de complexere functies volgens de varianten 2 en 3, kunnen de onderscheiden varianten gezien worden als opeenvolgende stappen in de ontwikkeling van de monitor.

Variant 1: Beschrijving op deelterreinen

Wordt uitgegaan van het meest wezenlijke doel van signalering en beschrijving, en worden verder geen hoge eisen gesteld aan mogelijkheden tot nadere analyse van de gegevens, dan ligt de keuze voor deze meest bescheiden variant voor de hand. Deze variant biedt de mogelijkheid de gegevens op deelterreinen, afkomstig van verschillende databestanden, systematisch te beschrijven. Deze variant stelt de minste eisen aan het niveau waarop de betrokken onderzoeken op elkaar moeten worden afgestemd. Uiteraard dienen wel de gehanteerde thema's, begrippen en indicatoren te worden geëxpliciteerd. Een voorbeeld van deze variant vormt de in paragraaf 4.3 beschreven SCP-rapportage op basis van een zestal databestanden.

Variant 2: Beschrijving en ontdekken van samenhangen

Opteert men voor de mogelijkheid om verbanden aan het licht te brengen tussen gegevens op deelterreinen, dan staan in principe vier wegen open.

Ten eerste kan analyse plaatsvinden op basis van de uitkomsten van de verschillende onderzoeken. Op het eerste oog lijkt deze optie, vergeleken met de hierna volgende, het minst arbeidsintensief. De zorgvuldigheidsvereisten vragen echter een grondige kennis van de structurele en inhoudelijke opbouw van de bronnen die aan de onderzoeksuitkomsten ten grondslag liggen. Verschillen in steekproeftrekking, peildata, operationalisaties van begrippen, etcetera, kunnen ertoe leiden dat uitkomsten uit uiteenlopende onderzoeken niet of slecht met elkaar in verband te brengen zijn.

We geven ter illustratie twee voorbeelden. De wijze waarop werkloosheid wordt gemeten verschilt sterk tussen uiteenlopende bronnen; soms worden ook personen die een 'kleine' baan ambiëren (bijvoorbeeld van minder dan 12, of 20 uur) tot de werklozen gerekend, terwijl in andere gevallen uitsluitend volledig werklozen als zodanig worden gekwalificeerd; daarnaast wordt bijvoorbeeld de eis gesteld dat personen als werkzoekend ingeschreven staan bij het arbeidsbureau, of dat ze 'actief' naar werk zoeken. De definiëring kan dus zodanig verschillen, dat de uitkomsten van verschillende onderzoeken niet met elkaar in verband kunnen

worden gebracht. Een tweede voorbeeld ontleen we aan de praktijk van het minderhedenonderzoek. De operationalisatie van 'etnische herkomst' geschiedt op sterk verschillende wijzen. Soms vindt de vaststelling van herkomst plaats aan de hand nationaliteitsgegevens, soms worden gegevens over geboorteplaats of geboorteland gehanteerd, terwijl in andere onderzoeken de herkomst wordt bepaald op grond van (de combinatie van) gegevens over het geboorteland en het geboorteland van de ouders. De gehanteerde identificatiemethode kan buitengewoon grote consequenties hebben voor de omvang van de categorie allochtonen, en daarmee voor de reikwijdte van de onderzoeksuitkomsten. De verschillende operationalisaties leiden ertoe dat onderzoeksuitkomsten in feite betrekking hebben op verschillende categorieën en derhalve onvergelijkbaar of zelfs onbruikbaar zijn. Zo heeft bijvoorbeeld van de in Nederland verblijvende Surinamers ruim 92 procent de Nederlandse nationaliteit en kan men derhalve niet aan de hand van nationaliteitsgegevens worden herkend.¹

Hoewel deze optie in eerste instantie relatief weinig inspanning lijkt te vergen, vraagt zij dus om een zorgvuldige analyse van de onderzoeksoptzet van de verschillende bronnen, voordat de resultaten met elkaar in verband mogen worden gebracht.

Ten tweede kan analyse nagestreefd worden op basis van de gegevens in de verschillende databestanden. In deze optie wordt dus in feite een megabestand gecreëerd. Daarbij doen zich dezelfde problemen voor als bij de eerste variant: de afzonderlijke bestanden dienen zorgvuldig te worden vergeleken op diverse niveaus, zoals jaar van dataverzameling, steekproefsamenstelling, het niveau van gehanteerde concepten en operationalisering ervan in indicatoren. Een dergelijke systematische vergelijking van bestanden zal er ook bij deze variant vermoedelijk toe leiden dat bepaalde bestanden, of delen ervan, van gebruik uitgesloten moeten worden. Het is duidelijk dat de mogelijkheid tot meta-analyse van data meerwaarde heeft ten opzichte van de eerstgenoemde analyse op basis van uitkomsten. Het construeren van een dergelijk bestand stelt echter strengere eisen (ten aanzien van uniformiteit en vergelijkbaarheid) aan het beschikbare materiaal, dan de onder één genoemde variant. Hoewel (ook) deze optie arbeidsintensief is en niet tot maximaal gebruik van de afzonderlijke databestanden leidt, verdienen de mogelijkheden van analyse op dit niveau zeker nadere studie.²

Ten derde kan in plaats van afstemming *achteraf* (zoals bij de beide vorige opties het geval is), ook afstemming *vooraf* nagestreefd worden

tussen de afzonderlijke onderzoeken. Deze werkwijze heeft als belangrijkste voordeel dat de vergelijkbaarheid – en daarmee de bruikbaarheid – van onderzoeksuitkomsten is gegarandeerd. Hiertoe wordt in feite dezelfde weg bewandeld als hiervoor geschetst, dat wil zeggen een systematische vergelijking van de bestanden en hun opbouw. Nadat deze gerealiseerd is volgt echter een nieuwe stap, die van het opheffen van discrepanties op de onderscheiden niveaus via een procedure van aanpassing aan gezamenlijk te ontwikkelen structurele en inhoudelijke normen. Zo valt te denken aan het uniformeren van operationalisaties en het opnemen van standaard vragenblokken met achtergrondkenmerken van respondenten, zodat uitkomsten uit verschillende onderzoeken voor vergelijkbare onderzoekspopulaties kunnen worden vergeleken, en het onderling afstemmen van de steekproeftrekking in verschillende onderzoeken. Tenslotte opperen wij de mogelijkheid om standaard een zes- of viercijferige postcode op respondentniveau op te nemen. Wellicht verdient beperking tot vier cijfers de voorkeur, omdat deze een koppelingsmogelijkheid van onderzoeksgegevens biedt op een relatief laag geografisch aggregatieniveau, waarbij evenwel de privacy van de individuele respondent gewaarborgd blijft.

Deze optie is het meest arbeidsintensief en tijdrovend. De keuze ervoor brengt met zich mee, dat de monitor pas op veel langere termijn operationeel zal zijn. Uiteindelijk lijkt de voorgestelde aanpak echter wel de meest vruchtbare.

Ten vierde zou natuurlijk overwogen kunnen worden om af te zien van het gebruik van reeds bestaand onderzoek, en om een geheel nieuw onderzoek op te zetten. Het grote voordeel is uiteraard de optimale mogelijkheid om samenhangen tussen de verschillende gegevens te onderzoeken. Deze optie bergt echter ook een aanzienlijk nadeel in zich, naast dat van de extra kosten. Er zal een beperking moeten worden aangebracht in inhoudelijke diepte, omdat in één onderzoek nu eenmaal minder kan worden gevraagd dan in een som van verschillende deelonderzoeken. Om deze redenen lijkt het verstandig eerst de drie voornoemde opties te verkennen.

Variant 3: Beschrijving, ontdekken van samenhangen en verklaren

Deze variant is het meest pretentief, omdat naast het leggen van verbanden ook het vinden van causale verklaringen en blootleggen van achterliggende processen wordt beoogd. Deze variant behelst een combinatie van

monitoring met aanvullend onderzoek. De vragen die het signalerende en beschrijvende onderzoek opwerpt en/of die voortvloeien uit nadere analyses van de gegevens als in variant 2, worden omgezet in probleemstellingen voor aanvullende studie en/of onderzoek. Een goed voorbeeld van deze variant vormt het project Toegankelijkheid en Evenredigheid (T&E) dat ISEO sinds 1986 uitvoert in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Het T&E project is een rapportagesystematiek waarmee de maatschappelijke positie en het voorzieningengebruik van etnische minderheden wordt gevolgd. Het project kent een descriptief, ofwel (statistisch) beschrijvend deel, alsmede een analytisch gedeelte. Binnen het analytische deel worden zogenoemde achtergrondstudies uitgevoerd, waarin naar verklaringen wordt gespeurd voor de verschillen in maatschappelijke positie die in het descriptieve gedeelte worden vastgesteld. Daarmee zijn de beperkingen van het pure monitoren opgevangen, en komen ook verklaringsvragen aan bod.

5.2 Inhoudelijke opbouw van de monitor

Als wij uitgaan van een monitor, die om te beginnen gebaseerd is op het bruikbare en beschikbare onderzoek, zijn ook wat de inhoudelijke opbouw betreft alternatieve procedures te onderscheiden. Deze hebben allereerst betrekking op de 'romp', bestaande uit het reeds bruikbare/beschikbare onderzoek. Opgemerkt dient te worden, dat de keuze voor een procedure voor opbouw van de romp niet los staat van de beoogde functie en daarmee samenhangende structuur van de monitor, zoals wij die in de voorgaande paragraaf bespraken.

Vervolgens dienen de mogelijkheden van aanvullend onderzoek in de beschouwing te worden betrokken. In paragraaf 4.4 kwam immers naar voren dat op deelterreinen en ten aanzien van enkele leeftijdscategorieën sprake is van een gebrek aan data. De inhoud en aanpak van het aanvullend onderzoek is uiteraard afhankelijk van de kenmerken van de romp.

'Romp'scenario

De romp van de monitor wordt gevormd door het bruikbare/beschikbare bestaande onderzoek. Zoals in paragraaf 4.3 naar voren is gebracht, komen op grond van de criteria 'landelijke reikwijdte' en 'periodiciteit' 18 onderzoeken voor nadere beschouwing in aanmerking; dan hebben we het grote aantal relevante registratiebestanden nog buiten beschouwing gelaten. Ge-

zien de hoeveelheid databestanden én gezien de grote inhoudelijke reikwijdte die met de monitor wordt nagestreefd, is het duidelijk dat de romp niet in één keer tot stand kan komen, maar geleidelijk zal moeten worden opgebouwd. Dit proces kan van start gaan zodra eenstemmigheid bereikt is over te representeren terreinen en thema's, en het kan zich langs drie verschillende wegen voltrekken.

Ten eerste zou uitgegaan kunnen worden van een basis van één of enkele onderzoeken, die een breed geheel aan beoogde terreinen en thema's bestrijken. Het Scholierenonderzoek en het WIL-onderzoek komen dan het meest in aanmerking, zij het dat beide onderzoeken een aanzienlijke overlap vertonen. Wat betreft het WIL dient in dat geval in continuering na 1997 voorzien te worden. Vanuit een dergelijke basis kan verdere opbouw geschieden door toevoeging van onderzoek betreffende nog niet of minder gedekte terreinen.

Keuze voor deze eerste mogelijkheid houdt in, dat op kortere termijn en met minder arbeidsintensieve ingrepen voldaan kan worden aan de behoefte om de data op samenhangen te analyseren. Een tweede voordeel is, dat minder omvattend aanvullend onderzoek nodig is. Bovendien kan deze aanvulling deels worden gerealiseerd door uitbreiding van de genoemde onderzoeken. De inhoudelijke breedte van de onderzoeken houdt anderzijds wel in, dat de hoeveelheid indicatoren per terrein/thema beperkter kan zijn dan wanneer gekozen wordt voor opbouw uit onderzoeken betreffende deelterreinen.

Ten tweede kan gekozen worden voor opbouw vanuit de voor de positie van jongeren meest cruciale thema's, zoals bijvoorbeeld onderwijs- en arbeidsmarktparticipatie. Het betreft tevens thema's die sterk in onderzoek zijn vertegenwoordigd. Het begin ligt dan bij bronnen waarin deze thema's centraal staan, zoals het VOCL-onderzoek en de Enquête Bevolkingsbevolking. Deze optie gaat dus uit van opbouw aan de hand van deelonderzoeken. Het mogelijke voordeel van inhoudelijke diepte staat hier tegenover het nadeel van fragmentering en de inspanning die benodigd is om tot afstemming te komen.

Ten derde zou aangehaakt kunnen worden bij monitoring ontwikkelingen die reeds gaande zijn, zoals de in hoofdstuk 4 genoemde SCP-rapportage op basis van een aantal onderzoeken. In principe gelden bij deze optie dezelfde overwegingen als bij de tweede optie.

Aanvullende bronnen

Gebleden is, dat de terreinen van beleving, opvoeding en levensvaardigheden minder goed of helemaal niet uit de verf komen in het voorhanden periodiek uitgevoerde survey-onderzoek. Ook binnen andere terreinen ontbreken er thema's, zoals belasting van jeugdigen. Bovendien werd vastgesteld, dat kinderen van 0 tot 4 jaar niet, en kinderen van 4 tot 12 jaar alleen op deelterreinen in het onderzoek vertegenwoordigd zijn. Geconstateerd moet dus worden dat voor een brede jeugdmonitor die betrekking heeft op 0 tot 25 jarigen aanvullingen op de bestaande bronnen noodzakelijk zijn. Welke aanvullingen precies nodig zijn en hoe zij optimaal kunnen worden gerealiseerd hangt gedeeltelijk samen met de selectie van onderzoeken in de 'romp'. In principe kunnen twee mogelijkheden worden onderscheiden, die elkaar overigens niet uitsluiten.

Ten eerste is het voorstelbaar, dat een of meer 'romp'onderzoeken uitgebreid worden met die vragen, die betrekking hebben op de reeds onderzochte leeftijdscategorie(en) en die thematisch goed aansluiten. Met name het Scholierenonderzoek en het WIL-onderzoek lenen zich voor een dergelijke aanvulling: onderwerpen als beleving en opvoeding worden er al deels in behandeld, en onderwerpen als belasting, toekomstperspectieven en levensvaardigheden zouden er inhoudelijk goed bij aansluiten.

Ten tweede lijkt aanvullend onderzoek nodig, vooral om de situatie en positie van 0 tot 12 jarigen (beter) in kaart te brengen. Zeker voor wat betreft de 0 tot 4 jarigen dient dit onderzoek thematisch breed van opzet te zijn. De ouders vormen in dit onderzoek, in tegenstelling tot de in de 'romp' vertegenwoordigde onderzoeken, de belangrijkste bron van informatie. De volgende (eenmalige) onderzoeken lijken voor aanpassing en opname in het aanvullende gedeelte het overwegen waard: het Leefsituatie-onderzoek 0-12 jarigen (ITS) en het PCOJ-onderzoek naar opvoeding en ontwikkeling van 0-18 jarige autochtonen (UvA/UU) en allochtonen (ISEO/EUR; KUN)¹.

5.3 Zicht op risico's binnen een breed kader

Het is van belang dat de monitor zicht geeft op risico-ontwikkelingen. Deze dienen echter aan de orde te komen binnen een breed kader, zodat een betere interpretatie mogelijk is en bovendien het gevaar van stigmatisering

ring vermeden wordt. Exclusief onderzoek onder de uiteenlopende categorieën jeugd in (potentiële) risicosituaties moet in het kader van monitoring onderzoek uitgesloten worden.

Onzes inziens staan in principe drie wegen open om zicht te krijgen op risico-ontwikkelingen.

Ten eerste kan gedacht worden aan een aanpassing van de steekproeven van de onderzoeken waarvan de jeugdmonitor gebruik maakt. Deze aanpassing is er op gericht de categorie jeugd in risicosituaties, die een relatief geringe omvang heeft en bovendien een relatief hoge nonrespons kent, beter te representeren. Dat zou idealiter kunnen geschieden door een vergroting van de steekproef, of door stratificering van de steekproef.

Vergroting van de steekproef moet evenwel als onhaalbaar worden afgedaan, aangezien een omvangrijke uitbreiding van de populatie noodzakelijk is, wil een dergelijk generieke steekproef voldoende aantallen risicojongeren bevatten. Stratificering van de steekproef lijkt evenmin een begaanbare weg, aangezien een steekproefkader ontbreekt waaruit risicojongeren zouden kunnen worden geselecteerd. Bij verhoogd risico gaat het immers om een cumulatie van factoren, die evenwel naar aard sterk uiteen kunnen lopen.

Al met al lijken de mogelijkheden gering om een goed zicht op risicojeugd te verkrijgen door middel van aanpassingen in het steekproefontwerp. Een alternatieve mogelijkheid vormt herweging (achteraf) van de onderzoekspopulaties. Een dergelijke ophogingsexercitie vereist echter wel dat andere bronnen beschikbaar zijn, die informatie bevatten over de relatieve omvang van de desbetreffende categorie(ën), waarop de omvang van de ophoging kan worden gebaseerd. Het is evenwel twijfelachtig of dergelijke bronnen daadwerkelijk voorhanden zijn.

Verder is bekend dat specifieke categorieën jongeren, die een verhoogde kans op risico hebben, zoals jongeren uit lage sociaal-economische milieus en allochtone jongeren, zich kenmerken door een relatief hoge nonrespons. Dit houdt in, dat specifieke maatregelen genomen moeten worden om deze relatief grote uitval te compenseren, en dat extra aandacht voor dit verschijnsel in de nonresponsanalyse op zijn plaats is.

Ten tweede is uiteraard, naast het goed representeren van specifieke categorieën van jeugdigen, ook het goed representeren van risicofactoren van groot belang. 'Zicht op risico' wordt dan een belangrijk criterium bij de definitieve keuze van terreinen, van thema's daarbinnen, van de wijze

waarop zij worden geoperationaliseerd en van selectie van bestaand en aanvullend onderzoek.

Ten derde kan het zicht op risico-ontwikkelingen aanmerkelijk scherper worden, als de verschillende databestanden op een zo hoog mogelijk niveau gekoppeld zijn. Alleen op deze manier kan onderzocht en beschreven worden, in hoeverre van cumulatie van factoren sprake is. Aangezien juist een dergelijke cumulatie ten grondslag ligt aan de problematische ontwikkeling van jeugdigen, pleit dit nog eens voor koppeling van bestanden op een hoog niveau, ofwel voor keuze voor de meer complexe structurele varianten 2 en 3 in paragraaf 5.1.

5.4 Koppeling landelijke en lokale monitoren

De toenemende mate van decentralisatie van overheidstaken naar bijvoorbeeld de gemeenten en andere lokale partijen, vereist een verbeterde informatievoorziening teneinde in staat te zijn een samenhangend beeld te construeren. De 'lokale toepassing van een uniform informatiemodel' kan worden beschouwd als een bijzondere vorm van de structurele variant waarin vooraf afstemming wordt gezocht tussen de verschillende bronnen (zie variant 2, tweede optie).

De monitoring van lokale ontwikkelingen kan plaatsvinden door de lokale partijen, volgens een uniforme systematiek hun inspanningen en resultaten te laten vastleggen. In het geval van een jeugdmonitor zou dat bijvoorbeeld betekenen dat begrippen in verschillende lokale bronnen en in de landelijke jeugdmonitor op elkaar worden afgestemd, zodat bijvoorbeeld onder 'druggebruik' overal hetzelfde wordt verstaan. Daardoor zijn gegevens niet alleen tussen de diverse lokale bronnen direct vergelijkbaar, maar ontstaat tevens de mogelijkheid een samenhangend landelijk beeld te schetsen, door de gegevens uit de lokale bronnen samen te nemen.

Een dergelijke systematiek kan het beste worden ontwikkeld in samenwerking tussen de centrale en decentrale partijen. Immers, op die wijze is de kans het grootst dat een systeem ontstaat dat voor beide partijen bruikbare informatie oplevert; monitoring-gegevens voor de centrale partij, en beheersinformatie voor de decentrale partij. Als voorbeeld van een dergelijk traject geldt het overleg tussen de gemeenten en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. De decentralisatie van het onderwijsbeleid (zoals het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid) en de toenemende

autonomie van de onderwijsinstellingen, leiden tot een groeiend belang van informatie-overdracht tussen de gemeenten en het ministerie. Daarnaast is er informatie nodig voor het volgen van de afspraken die het kabinet en de steden maakten in het kader van het Grote-Stedenbeleid. Op een groot aantal terreinen is de informatie (nog) van onvoldoende kwaliteit. In een gezamenlijke werkgroep wordt nu gewerkt aan een rapportagesystematiek die zowel voor de gemeenten, als voor het ministerie, als voor de monitoring van het Grote-Stedenbeleid bruikbare informatie moet gaan opleveren. Daarbij wordt bijvoorbeeld gebruik gemaakt van de expertise die in verschillende steden is opgedaan, en wordt getracht leerlingvolgsystemen op elkaar af te stemmen.⁴

Overigens valt te verwachten dat een dergelijke operatie ten behoeve van de jeugdmonitor nog aanzienlijk meer inzet en tijd zal vergen, gezien de inhoudelijke reikwijdte van de monitor en de verschillen in interesses en belangen tussen lokale en centrale partijen.

5.5 Vervolg: nadere keuzen en studie

Het is duidelijk, dat zowel wat betreft de functie en structuur van de jeugdmonitor, de inhoudelijke afbakening, de wijze waarop risico-ontwikkelingen in beeld worden gebracht en de regionale afstemming, nadere studie en nadere keuzen noodzakelijk zijn.

Het vervolg van de werkzaamheden kan in dit stadium dan ook alleen in grote lijnen worden geschetst. Afhankelijk van gemaakte keuzen kunnen de te maken stappen verder worden genuanceerd. Deze keuzen betreffen de volgende terreinen:

1. keuze van met de monitor beoogde functie en derhalve van een van de drie structurele varianten genoemd in paragraaf 5.1;
2. keuze voor de benadering van risico-ontwikkeling;
3. inhoudelijke afbakening van terreinen en thema's;
4. keuze voor een 'romp'scenario en selectie van onderzoek ten behoeve van de romp;
5. afbakening van de inhoud en aanpak van het aanvullend onderzoek.

Ad.1. Keuze van met de monitor beoogde functie

Gezien de beoogde breedte van de monitor en de verwachting dat deze een trendmatig zicht biedt op de staat van jeugdig Nederland, ligt keuze voor

de meer complexe structurele varianten voor de hand. Alleen in dat geval kunnen data op hun samenhang worden bestudeerd, trends in kaart gebracht en trendbreuken gesignaleerd. De drie varianten kunnen dan gezien worden als opeenvolgende stadia in de ontwikkeling van de monitor. De snelheid waarmee deze stadia worden doorlopen is mede afhankelijk van de wijze waarop de 'romp' van de monitor wordt opgebouwd (paragraaf 5.2).

Ten behoeve van de ontwikkeling van de simpeler beschrijvende variant naar de meer complexe varianten is vervolgstudie noodzakelijk, waarvan de kern een systematische vergelijking van de op te nemen deelonderzoeken en registraties inhoudt. Het gaat ten eerste om studie naar de mogelijkheden van meta-analyse van uitkomsten of van data uit de verschillende bestanden en in het verlengde daarvan om studie van de mogelijkheden van afstemming vooraf van de op te nemen onderzoeken en registraties.

Ad 2. Keuze voor de benadering van risico-ontwikkeling.

In paragraaf 5.3 zijn drie mogelijkheden geopperd om risico-ontwikkelingen aan het licht te brengen, op het niveau van de inhoudelijke opbouw en structuur van de monitor en van organisatie van de onderzoekssteekproef. In de eerste plaats is het van belang om risicofactoren optimaal te vertegenwoordigen in de keuze van terreinen, thema's en indicatoren. In de tweede plaats dienen de verschillende databestanden op een zo hoog mogelijk niveau gekoppeld te zijn, om cumulaties van met problematische ontwikkeling samenhangende factoren te constateren. In de derde plaats dienen reeds bij de dataverzameling maatregelen te worden genomen om de (veelal verhoogde) nonrespons te reduceren onder de veelal moeilijk bereikbare categorieën jongeren, die een meer dan gemiddelde kans op risico hebben.

Ad 3. Inhoudelijke afbakening van terreinen en thema's.

Wat de inhoudelijke afbakening van de jeugdmonitor betreft, zijn de grote lijnen in deze voorstudie aangegeven, dat wil zeggen dat een globale schets voorhanden is van de terreinen en thema's die in de monitor moeten zijn gerepresenteerd. Hoewel dit overzicht redelijk volledig is, waarschuwen we voor een al te statische toepassing ervan: er kunnen zich in de loop der tijd immers nieuwe ontwikkelingen onder jeugdigen voor kunnen doen waarmee rekening moet worden gehouden. Bovendien dient nadere uitwerking plaats te vinden naar te hanteren (theoretische) begrippen en te kiezen indicatoren, om te beginnen aan de hand van het voor de romp-monitor te selecteren onderzoek en vervolgens van het aanvullend onderzoek. De mo-

gelijkheden en beperkingen van dit onderzoek en de voorwaarde van begripsmatige afstemming kunnen leiden tot wijzigingen en/of aanvullingen op de onderscheiden terreinen en thema's.

Ad 4. Keuze voor een 'romp'scenario en selectie van onderzoek ten behoeve van de romp.

Ten aanzien van de opbouw van de romp van de jeugdmonitor zijn drie verschillende procedures voorgesteld, die elk eigen nadelen en voordelen hebben. Geeft men prioriteit aan snelle ontwikkeling van de monitor op beschrijvend niveau, dan zou aanhaken aan de reeds bestaande SCP-rapportage voor de hand liggen. Geeft men voorrang aan meer uitgebreide analysesmogelijkheden, zonder dat de ontwikkeling sterk vertraagd wordt, dan is keuze voor inhoudelijk brede onderzoeken als het WIL te overwegen.

Nadere keuzen dienen evenwel mede gebaseerd te zijn op een dieper inzicht in de inhoudelijke opbouw van de afzonderlijke (bruikbare en in principe beschikbare) onderzoeken. Implementatie-onderzoek ten behoeve van de ontwikkeling van een 'romp'monitor vormt hiertoe een noodzakelijk onderdeel. Gedacht moet in ieder geval worden aan het nagaan van de geschiktheid en beschikbaarheid van het te selecteren onderzoek en het expliciteren van gehanteerde thema's, begrippen en indicatoren. Dit onderzoek zou het begin kunnen vormen van het onder 1 beschreven analytisch onderzoek.

Ad 5. Afbakening van de inhoud en vormgeving van het aanvullend onderzoek.

Voor een brede jeugdmonitor die betrekking heeft op 0 tot 25 jarigen zijn aanvullingen op het bestaande onderzoek noodzakelijk, waarbij de aard en de gehanteerde methode gedeeltelijk samenhangen met de selectie van onderzoeken in de 'romp'. Er is een drietal criteria te onderscheiden voor ontwikkeling van het aanvullend onderzoek:

1. de inhoudelijke lacunes die het moet opheffen;
2. de leeftijds lacunes die het moet opheffen;
3. de aard en methode, deels samenhangend met de opbouw van de romp en deels met de op te heffen lacunes naar inhoud en leeftijd.

In principe kunnen twee mogelijkheden worden onderscheiden, te weten uitbreiding van het onderzoek in de romp en opname van aanvullend onderzoek. In het laatste geval zullen naast jeugdigen ook ouders als bron kunnen fungeren.

Zoals hierboven is aangegeven, behelst het vervolg van de werkzaamheden in belangrijke mate een keuzeproces. Deze taak zou kunnen worden ondergebracht bij een coördinatiecommissie, samengesteld uit bijvoorbeeld representanten van CJO en jeugddeskundigen. Deze commissie kan, ondersteund door een wetenschappelijk secretaris, zorg dragen voor het tot stand komen van belangrijke keuzen en voor coördinatie van het uit te besteden vervolgonderzoek.

Noten

1. Bron: ISEO, Survey Sociale Positie en Voorzieningengebruik Allochtonen, 1994 (SPVA-94).
2. Voor het realiseren van deze en de voorgaande optie zou samenwerking gezocht kunnen worden met het ISED, alwaar het eerder vermelde postdoc-onderzoek wordt uitgevoerd met betrekking tot het bestaande jeugdonderzoek (12 jaar en ouder).
3. Gedacht kan ook worden aan onderzoek met een geringer reikwijdte zoals het CBCL-onderzoek naar probleemgedrag van 2-3 jarigen (EUR). Dit onderzoek is reeds twee maal uitgevoerd; voor een derde ronde is subsidie aangevraagd.
4. Een ander voorbeeld van een geïnstitutionaliseerd overleg van decentrale partijen is de Vereniging voor Statistiek en Onderzoek (VSO), waarin onderzoeksbureaus bij de lokale en regionale (semi-)overheid zijn verenigd. De VSO vormt een goed aanspreekpunt waar het de afstemming van lokale bronnen betreft.

Literatuur

- Aken, M.A. van, *Competence Development in a transactional Perspective: a longitudinal study*. Kampen: Mondiss, 1991.
- Baacke, D., *Die 6 bis 12-jährigen. Einführung in Probleme des Kinderaltes*. München, 1989.
- Bachman, J.G., L.D. Johnston and P.M. O'Malley, *Monitoring the future: questionnaire responses from the nation's high school seniors 1979*. Ann Arbor: Survey Research Centre, Institute for Social Research, 1980.
- Beke, B. en M. Kleiman, *De harde kern in beeld: Jongeren en geweldscriminaliteit*. Utrecht, SWP, 1993.
- Beker, M. en J.G.F. Merens, *Rapportage jeugd 1994*. Rijswijk/Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/VUGA, 1994.
- Bijl, R. en A. van Gageldonk, *Aanleiding tot zorg. Toekomstverwachtingen omtrent maatschappelijke ontwikkelingen en de hulpverlening aan kinderen en jeugdigen, 1991-2000*. Utrecht: NcGv, 1991.
- Bogt, T. ter, en C. van Praag, *Jongeren op de drempel van de jaren negentig*. Rijswijk/Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/VUGA, 1992.
- Bois-Reymond, M. du, en L. Eldering, *Nieuwe oriëntaties op school en beroep. De rol van sekse en etniciteit*. Amsterdam: Swets en Zeitlinger, 1990.
- Bois-Reymond, M. du, en E. Peters, *Keuzen van jongeren, een longitudinaal onderzoek naar de staps passages opleiding, werk, relatie- en gezinsvorming*. Leiden: Rijksuniversiteit, 1992.
- Bois-Reymond, M. du, E. Peters en J. Ravesloot, *Keuzeprocessen van jongeren. Een longitudinale studie naar veranderingen in de jeugdfase en de rol van de ouders*. Den Haag: VUGA, 1994.
- Brassé, P. et al., *Jonge Turken en Marokkanen op de Nederlandse arbeidsmarkt*. Amsterdam: Instituut voor Sociale Geografie, 1983.
- Brassé, P., *Onderzoek etnische minderheden 1989-1992*. Amsterdam/Utrecht: SWIDOC/Nederlands Centrum Buitenlanders, 1993.
- Brugman, E. et al., *Peilingen in de jeugdgezondheidszorg. PGO-Peiling 1993/1994*. Leiden: TNO-PG, 1995.
- Brugman, E., H. Goedhart, T. Vogels, en G.J. van Zessen, *Jeugd en seks 1995*. Utrecht: SWP, 1995.
- CBS. *Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek (AVO)*

- CBS. *Tijdsbestedings Onderzoek (TBO)*
 CBS. *Doorlopend Leefsituatie Onderzoek (DLO)*
 CBS. *Minderheden in Nederland* (ism ISEO)
 CBS. *Onderzoek Gezinsvorming*
 CBS. *Voortgezet Onderwijs Cohort Leerlingen*
 CBS. *Bevolkingsstatistieken*
 CBS. *Statistisch vademecum jongeren 1993*. Den Haag:SDU, 1993.
 CBS. *Vademecum gezondheidsstatistiek Nederland 1994*. Voorburg/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek, 1994.
 CBS. *Nationaal Kiezersonderzoek*
 CBS. *Enquête Beroepsbevolking*
 CBS. *Woningbehoeftesonderzoek*
 Dekker, P. en P. Ester, *Social and political attitudes in Dutch society*. Rijswijk/Den Haag: SCP/VUGA, 1993
 Delft, M.L.E. van, en E. Ketting, *Anticonceptiegebruik in Nederland: ontwikkeling en vooruitzicht*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum, 1992.
 Didde, J., *Trends in jeugdonderzoek 1982-1987*. Amsterdam: SWIDOC, 1988.
 Didde, J., *Jeugdonderzoek 1990-1991*. Amsterdam: SWIDOC, 1992.
 Diekstra, R.F.W., N. Garnefski en C.van Praag, *Scholierenonderzoek*. Leiden, Rotterdam, Den Haag: RUL, EUR, NIBUD, 1990, 1992.
 Diekstra, R., *Jeugd in ontwikkeling*. Wetenschappelijke inzichten en overheidsbeleid. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 1992.
 Dieleman, A.J., A.J. van der Linden en A.C. Perreijn, *Jeugd in meer-voud*. Utrecht: De Tijdstroom, 1993.
 Dijkstra, W. (red), *Het Proces van Sociale Integratie van Jong-volwassenen: De gegevensverzameling voor de eerste hoofdmeting*. Amsterdam: VU Boekhandel/Uitgeverij bv, 1989.
 Ferwerda, H., *Watjes en ratjes. Een longitudinaal onderzoek naar het verband tussen maatschappelijke kwetsbaarheid en jeugdcriminaliteit*. Groningen: Wolters-Noordhoff B.V., 1992.
 Goede, M. de, et al., Aantekeningen bij theorie en methode in recent Nederlands jeugdonderzoek. In: M. Du Bois-Reymond, *Jeugd onderzocht*. Amersfoort: Giordano Bruno, 1986.
 Gooskens, I., *Over vrijetijdsbesteding van Turken en Marokkanen: een oriënterend onderzoek in opdracht van de beleidssector Jeugdzaken en volksontwikkeling van de gemeente Amsterdam*. Landsmeer, 1988.

- Groenendaal, H., R. Meijer en J.W. Veerman, *Protectieve factoren in de ontwikkeling van kinderen en adolescenten*. Lisse: Swets en Zeitlinger, 1987.
 Halman, L. et al., *European Values Study*. Tilburg: Work and Organization Research Centre, 1981, 1990, 1999.
 Hameloers, T., en F. Coengracht, *De woonsituatie van WO/HBO studenten te Maastricht in 1980: een vergelijking met 1980*. Maastricht: Capaciteitsgroep Medische Sociologie, RU Limburg, 1984.
 Hazekamp, J., Tien jaar jeugdonderzoek. In: *Tijdschrift Jeugdonderzoek* 5, nr.4, p.37, 1992.
 Hermgreen, W.P., en J.D. Reerink, *Sociaal Medisch Onderzoek Consultatiebureau Kinderen (SMOCK): epidemiologisch onderzoek in de jeugdgezondheidszorg*. Leiden: Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg TNO, 1993.
 Hoesel, P.H.M. van, "Algemene, theoretische en organisatorische aspecten van beleidsonderzoek", in: F.L. Leeuw en M. van de Vall, *Sociaal beleidsonderzoek*, Den Haag: VUGA, 1987.
 Hurrelmann, K., Health prevention for adolescents, preventive and corrective strategies against problem behavior. In: *Journal of adolescence* 13, p. 231-150, 1990.
 Jong-Gierveld, J. de, A.C. Liefbroer en E. Beekink, *Demografische transities in het leven van jong-volwassenen*. Den Haag: NIDI, 1991.
 Jungbluth, P. en G.W. Meijnen, *PRIMA cohort-onderzoeken*. Nijmegen/Amsterdam: ITS/SCO-Kohnstaminstituut, 1994.
 Junger-Tas, J. en M. Kruissink, *Ontwikkeling van jeugdcriminaliteit: periode 1980-1988*. Den Haag: Ministerie van Justitie, WODC, 1990.
 Kemper, F., *En nu is het onze beurt: onderzoek naar de leefsituatie van Marokkaanse jongeren*. Samenwerkingsverband van Marokkanen en Tunesiërs. Utrecht, 1989.
 Kienhorst, C.W.M. en E.J. de Wilde, *Zelfmoordpogingen bij depressieve adolescenten*. Leiden, Utrecht: RUL, UU., 1988, 1994.
 Kienhorst, C.W.M., *Suïcidaal gedrag bij jongeren*. Onderzoek naar omvang en kenmerken. Utrecht: Flinkhorst, 1988.
 Korf, D.J., en P. van der Steenhoven, *Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jongere Amsterdammers*. In: A(n)tenne, 1993. Amsterdam: Jellineckentrum, 1993.
 Kuipers S.B.M., C. Mensink, en W.M. de Zwart, *Jeugd en riskant gedrag. Roken, drinken, druggebruik en gokken onder scholieren vanaf tien jaar*.

- Resultaten van het derde Peilstationsonderzoek naar middelengebruik en gokken. Utrecht: Nederlands Instituut voor Alcohol en Drugs, 1993.
- Leliveld, F., en E. Ketting, *Op de grens van volwassenheid. Een verslag van een onderzoek naar de intieme leefsituatie van 17 tot 24 jarigen*. Zeist: NISSO, 1994.
- Linden, F. van der, en T.A. Dijkman, *Jong zijn en volwassen worden in Nederland, een onderzoek naar het psychosociaal functioneren in alledaagse situaties van de Nederlandse jongeren tussen 12 en 21 jaar*. Nijmegen: Hoogveld instituut, 1987.
- Linden, F. van der, en P. Roeders, *Schoolgaande jongeren, hun leefwereld en welbevinden*. Nijmegen: Hoogveld Instituut, 1983.
- Martens, E., *Minderheden in beeld*. Kerncijfers uit de survey Sociale Positie en Voorzieningegebruik Allochtonen 1994. Rotterdam: ISEO/EUR, 1995.
- Meeus, W. en H. 't Hart, *Jongeren in Nederland. Een nationaal survey naar ontwikkeling in de adolescentie en naar intergenerationele overdracht*. Amersfoort: Academische Uitgeverij Amersfoort, 1993.
- Meijnen, G.W., *Van zes tot twaalf, een longitudinaal onderzoek naar milieu- en schooleffecten van loopbanen in het lager onderwijs*. Den Haag: Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs, 1984.
- Mulder, L., *De derde fase van de OVB-cohortonderzoeken in het basisonderwijs; het leerlingenonderzoek in schooljaar 1992/1993*. Nijmegen: Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen, 1994.
- Naber, P., *Vriendschap onder jonge vrouwen*. Amersfoort: Acco, 1992.
- Nauta, A., Jongeren op de arbeidsmarkt en in het onderwijs in de jaren tachtig en negentig. In: *Jeugd en samenleving* 20, nr.4, p.261-270, 1990.
- Neuwahl, N.M.E., *De ontwikkeling van het inzicht in de eigen bekwaamheid bij adolescenten*. Leiden: RUL, vakgroep ontwikkelingspsychologie, 1990.
- Offer, D., E. Ostrov, et al., *The teenage world: Adolescents' Self-Image in Ten Countries*. New York: Plenum, 1988.
- Peters, E., *Veranderingen in de jeugdfase van meisjes*. Leiden: DSWO-Press, 1992.
- Peters, E., en M. Du Bois-Reymond, *Levensontwerpen van jonge mannen en vrouwen*. Leiden, 1990.
- Plomp, H., et al. *Roken, alcohol en druggebruik onder scholieren vanaf 10 jaar*. Amsterdam: VU uitgeverij, 1990.

- Rademaker, J., en C. Straver, *Van fascinatie naar relatie, het leren omgaan met relaties en seksualiteit in de jeugdperiode; een ontwikkelingspsychologische studie*. Zeist: NISSO, 1986.
- Roos, S. de, *Peer competence and its antecedents during the first five years of life: a longitudinal study*. Nijmegen: Universiteitsdrukkerij Nijmegen, 1995.
- Rutenfrans, C.J.C., en G.J. Terlouw, *Delinquentie, sociale controle en 'life events': eerste resultaten van een longitudinaal onderzoek*. Arnhem: WODC, 1994.
- SCP. *Sociaal en Culturele Rapporten*
- Sikkema, P., *Jongeren 1995: een leeftijdsgroep in tijdnood*. Amsterdam: Buro InterView, 1995.
- Smoorenburg, M.S.M. van, R.K.W. van der Velden, P.J.E. van de Loo, en M.H. Wieling, *Registratie van Uitstroom en Bestemming van Schoolverlaters: Schoolverlaters op de arbeidsmarkt. De uitstroom en bestemming van het schooljaar 1992-1992*. Leeuwarden: Stichting Landelijk dienstverlenend Centrum voor Studie- en Beroepskeuzevoorlichting, 1994.
- Tesser, P., L. Mulder en G. van der Werf, *De eerste fase van de longitudinale O.V.B. onderzoeken: het 1991 leerlingenonderzoek*. Nijmegen: ITS/RION, 1991.
- Velde, E.G. van der, *Werksocialisatie bij jong-volwassenen; een longitudinaal onderzoek*. Amsterdam: VU, 1994.
- Verhulst, F.C., *Ten year secular change of psychopathology in Dutch Children and Adolescents: New evidence for strong trends*. (Regular article)
- Vogels, T., en R. van der Vliet, *Jeugd en seks, gedrag en gezondheidsrisico's bij scholieren*. Utrecht: SWP, 1995.
- Vollebergh, W., *Normen en waarden bij jongeren. Een vooronderzoek naar de invloed van school, gezin en leeftijdgenoten op de ontwikkeling van maatschappelijk normbesef bij jongeren*. Utrecht: UU, 1995.

Bijlage II
Schema periodiek (jeugd)onderzoek

Onderzoek	Uitvoerende instan- tie/ Onderzoekers	Respondenten (omschrij- ving en aantal)	Periodiciteit	Omschrijving	Thema's/factoren
WIL-project <i>Wendingen In de Levens- loop</i>	Vakgroep JGL, UU/ W. Meeus e.a.	3.000 jongeren (bij eerste wave 12-24 jaar) en ou- ders	1990, 1994, 1997	Een longitudinaal onderzoek naar ontwikkeling in de adolescentie en naar intergenerationele over- dracht.	Emotionele problemen, gedragspro- blemen Identiteit Relaties, uit huis gaan, opleidings- niveau, sociale klasse, echtschei- ding ouders, rolverdeling, machts- verdeling, gezinsmoraal. School en beroep. Opvattingen over politiek en maat- schappij. Verhouding tussen jongeren en volwassenen.
Keuzen van Jongeren	Vakgroep Andrago- giek, RUL/ M. Du Bois-Reymond en E. Peters	120 jongeren (15-20 jaar) en ouders	1988, 1989, 1990, 1994	Een longitudinaal onderzoek naar de betekenis die jongeren (en hun ouders) verlenen aan betaal- de arbeid en wat de relatie tussen jongeren en hun ouders is.	Betekenis van arbeid Perceptie van verwachtingen die volwassenen en leeftijdsgenoten aan jongeren stellen Praktijk en wensen omtrent seksu- aliteit en relatievorming, voorstel- lingen omtrent gezinsvorming en daarmee verbonden ideeën over verdeling van zorg- en beroepsta- ken Losmakingsproces van de ouders Zelfdefinities van leeftijdsperioden en leeftijdsgrenzen

Onderzoek	Uitvoerende instantie/ Onderzoekers	Respondenten (omschrijving en aantal)	Periodiciteit	Omschrijving	Thema's/factoren
WIL-project <i>Wendingen In de Levensloop</i>	Vakgroep JGL, UU/ W. Meeus e.a.	3.000 jongeren (bij eerste wave 12-24 jaar) en ouders	1990, 1994, 1997	Een longitudinaal onderzoek naar ontwikkeling in de adolescentie en naar intergenerationele overdracht.	Emotionele problemen, gedragsproblemen Identiteit Relaties, uit huis gaan, opleidingsniveau, sociale klasse, echtscheiding ouders, rolverdeling, machtsverdeling, gezinsmoraal. School en beroep. Opvattingen over politiek en maatschappij. Verhouding tussen jongeren en volwassenen.
Sociale Integratie van Jongvolwassenen	Vakgroepen Arbeids- en organisatiepsychologie en Sociale psychologie en Methoden en Technieken van de VU/W. Dijkstra e.a.	1800 jongeren van 18 tot 26 jaar (in de eerste fase)	1987, 1991, 1994	Longitudinaal onderzoek naar het proces van sociale integratie van jong-volwassenen	Gedragingen (zoals keuze studie, beroep en relaties) Persoonlijke kenmerken (zoals interesse, houding t.o.v. relaties en toekomstverwachtingen) Sociaal-structurele en culturele factoren (zoals ses en leefvorm)
PGO-Peilingen <i>Periodiek Geneeskundig Onderzoek</i>	TNO-Preventie en Gezondheid/E.Brugman e.a.	4.450 kinderen en jongeren (4-17 jaar)	Jaarlijks	Herhaald onderzoek naar de gesteldheid van de gezondheids-toestand van schoolgaande kinderen en jongeren en de factoren die hierop van toepassing zijn.	Standaard: gemiddelde- en percentielverdeling van lengte, gewicht, gewicht naar lengte en Quetelet-index van kinderen; langdurig ziekteverzuim; diabetes mellitus of epilepsie; geneesmiddelengebruik; verwijzingen naar huisarts of specialist; algemene indruk gezondheid. Variabel deel 93/94: Maaltijden, voedingsmiddelen en eetgedrag. Hoofdluis.

Onderzoek	Uitvoerende instantie/ Onderzoekers	Respondenten (omschrijving en aantal)	Periodiciteit	Omschrijving	Thema's/factoren
WIL-project <i>Wendingen In de Levensloop</i>	Vakgroep JGL, UU/ W. Meeus e.a.	3.000 jongeren (bij eerste wave 12-24 jaar) en ouders	1990, 1994, 1997	Een longitudinaal onderzoek naar ontwikkeling in de adolescentie en naar intergenerationele overdracht.	Emotionele problemen, gedragsproblemen Identiteit Relaties, uit huis gaan, opleidingsniveau, sociale klasse, echtscheiding ouders, rolverdeling, machtsverdeling, gezinsmoraal. School en beroep. Opvattingen over politiek en maatschappij. Verhouding tussen jongeren en volwassenen.
Scholierenonderzoek	RUL, EUR en NIBUD/(R.F.W. Diekstra) N. Garnefski, de Heus, de Zwart, Warnaar	14.700 jongeren (12-20 jaar)	Vanaf 1990 iedere twee jaar	Herhaald onderzoek naar de kenmerkende leefsituaties, leef- en gedragsgewoonten, opinies en belevingen van Nederlands schoolgaande jeugd. Wat is de onderlinge samenhang tussen deze aspecten en welke veranderingen treden door de tijd op.	(1990):gezondheid en welbevinden (lichamelijke en spanningsklachten, gevoelens over school, gevoelens over thuis, eenzaamheid, zelfbeeld, neerslachtigheid en suïcidaliteit) probleemgedrag (spijbelen, risicogedrag, agressief gedrag en criminaliteit, verslavingsgedrag). Scholierenonderzoek uit 1992 bestaat uit twee delen: gedrag en gezondheid & inkomsten, uitgaven, tijdsbesteding e.d.. In 1994 is bij het deel over gedrag en gezondheid ook het schoolklimaat meegenomen.
CBCL-onderzoeken (<i>Child Behavior Checklist</i>)	Erasmus Universiteit/ F.C. Verhulst	2000 (?) kinderen van 4 tot 10 jaar (bij de eerste meting)	1983, 1997	Longitudinaal onderzoek naar probleemgedrag bij kinderen	Internaliserend probleemgedrag (angst/depressie, somatische klachten, teruggetrokken gedrag) Externaliserend probleemgedrag (agressief en delinquent gedrag)

Onderzoek	Uitvoerende instantie/ Onderzoekers	Respondenten (omschrijving en aantal)	Periodiciteit	Omschrijving	Thema's/factoren
WIL-project <i>Wendingen In de Levensloop</i>	Vakgroep JGL, UU/ W. Meeus e.a.	3.000 jongeren (bij eerste wave 12-24 jaar) en ouders	1990, 1994, 1997	Een longitudinaal onderzoek naar ontwikkeling in de adolescentie en naar intergenerationele overdracht.	Emotionele problemen, gedragsproblemen Identiteit Relaties, uit huis gaan, opleidingsniveau, sociale klasse, echtscheiding ouders, rolverdeling, machtsverdeling, gezinsmoraal. School en beroep. Opvattingen over politiek en maatschappij. Verhouding tussen jongeren en volwassenen.
Jongeren 1995	Inter/View; P. Sikke- ma	3.112 kinderen en jongeren (6-24 jaar)	Twee maal per jaar	Herhaald onderzoek naar de leefwereld van kinderen en jongeren, voornamelijk gericht op de media, consumptie en vrijetijdsbesteding	Tijdschriften Overige media Consumptie Activiteiten Interesse en inspraak
RUBS-project <i>Registratie van Uitstroom en Bestemming van Schoolverlaters</i>	Researchcentrum voor onderwijs en arbeidsmarkt, RL/M. van Smoorenburg e.a.	1992: 80.000 schoolverlaters 1993: 50.000 schoolverlaters	Eenmaal per jaar	Herhaald onderzoek naar de positie van schoolverlaters op de arbeidsmarkt.	Persoonskenmerken en opleidingsachtergrond Uitstroom en bestemming Vervolgonderwijs Arbeidsmarktintrede Kenmerken van het werk Kwalitatieve aansluiting van de opleiding Marktpositie van opleidingen
Ontwikkelingen in jeugdcriminaliteit en jeugdbescherming	WODC/J. Junger-Tas e.a.	1000 jongeren van 12 t/m 17 jaar	1980 en vanaf 1986 iedere twee jaar	Herhaald onderzoek naar ontwikkelingen in jeugdcriminaliteit en jeugdbescherming	Registratiegegevens politie en justitie en zelfrapportage. De zelfrapportage bevat: sociaal-demografische gegevens, deviant gedrag, vandalisme, diefstal, gewelddadig gedrag, alcohol- en druggebruik.

Onderzoek	Uitvoerende instantie/ Onderzoekers	Respondenten (omschrijving en aantal)	Periodiciteit	Omschrijving	Thema's/factoren
WIL-project <i>Wendingen In de Levensloop</i>	Vakgroep JGL, UU/ W. Meeus e.a.	3.000 jongeren (bij eerste wave 12-24 jaar) en ouders	1990, 1994, 1997	Een longitudinaal onderzoek naar ontwikkeling in de adolescentie en naar intergenerationele overdracht.	Emotionele problemen, gedragsproblemen Identiteit Relaties, uit huis gaan, opleidingsniveau, sociale klasse, echtscheiding ouders, rolverdeling, machtsverdeling, gezinsmoraal. School en beroep. Opvattingen over politiek en maatschappij. Verhouding tussen jongeren en volwassenen.
Peilstations-onderzoeken	NIAD/S.B.M. Kuipers, W.M.de Zwart, en C. Mensink	Scholieren vanaf 10 jaar	Iedere twee jaar	Een herhaald onderzoek naar riskant middelengebruik onder scholieren.	Roken, Drinken, Soft-en Harddruggebruik, Kalmerings- en Slaapmiddelengebruik, Gokgedrag, Combinaties van middelengebruik
PRIMA cohort-onderzoeken <i>Cohort-studie primair onderwijs</i>	ITS en SCO-Kohnstamm/P. Jungbluth en G.W. Meijnen	+ 700 basisscholen	Iedere twee jaar	Een cohort studie naar de vormgeving van het Onderwijs Voor-rangsBeleid op de scholen en naar de effecten ervan op de schoolprestaties van de leerlingen uit de doelgroepen van het beleid.	Doelgroepen, schooltypen, sociaal-etnische achtergrondkenmerken Gezinskenmerken Intelligentie Taal en rekenen
TijdsbestedingsOnderzoek	CBS	Nederlandse bevolking vanaf 12 jaar	Eens per vijf jaar	Herhaald onderzoek naar de tijdsbesteding van inwoners van Nederland	Tijdsbesteding

Onderzoek	Uitvoerende instantie/ Onderzoekers	Respondenten (omschrijving en aantal)	Periodiciteit	Omschrijving	Thema's/factoren
WIL-project <i>Wendingen In de Levensloop</i>	Vakgroep JGL, UU/ W. Meeus e.a.	3.000 jongeren (bij eerste wave 12-24 jaar) en ouders	1990, 1994, 1997	Een longitudinaal onderzoek naar ontwikkeling in de adolescentie en naar intergeneratiele overdracht.	Emotionele problemen, gedragsproblemen Identiteit Relaties, uit huis gaan, opleidingsniveau, sociale klasse, echtscheiding ouders, rolverdeling, machtsverdeling, gezinsmoraal. School en beroep. Opvattingen over politiek en maatschappij. Verhouding tussen jongeren en volwassenen.
Doorlopend Leefsituatie Onderzoek	CBS	Nederlandse bevolking vanaf 12 jaar.	1989-1993: elk jaar een algemeen onderzoek bij respondenten van 18 jaar en ouder + een specifiek jongerenonderzoek (13 tot 24 jaar) + een specifiek ouderenonderzoek (55+). Vanaf 1994: elk jaar een algemeen onderzoek (18+) en eens in de drie jaar een specifiek jongerenonderzoek (begint in 1996).	Herhaald onderzoek naar de leefsituatie van inwoners van Nederland.	Onderwerpen: Huishoudenssamenstelling, sociaal-economische kenmerken en wonen Kwaliteit van de arbeid Vrijtijdsbesteding en maatschappelijke participatie Milieu Gezondheid en subjectief welzijn Trends in leefsituatie '74-'94
VOCL <i>(Voortgezet Onderwijs Cohort Leerlingen)</i>	CBS	20.000 leerlingen per cohort	Elke vijf jaar wordt met een nieuw cohort leerlingen uit de eerste klas van het voortgezet onderwijs begonnen dat een aantal jaren gevolgd wordt.	Longitudinaal loopbaanonderzoek	Demografische gegevens, Opleidings-beroepsniveau ouders, gezinssamenstelling en culturele thuisklimaat van gezin en school. Ook worden enkele toetsen voorgelgd, waaronder een met de CITO-toets vergelijkbare entreetoets.

Onderzoek	Uitvoerende instantie/ Onderzoekers	Respondenten (omschrijving en aantal)	Periodiciteit	Omschrijving	Thema's/factoren
WIL-project <i>Wendingen In de Levensloop</i>	Vakgroep JGL, UU/ W. Meeus e.a.	3.000 jongeren (bij eerste wave 12-24 jaar) en ouders	1990, 1994, 1997	Een longitudinaal onderzoek naar ontwikkeling in de adolescentie en naar intergenerationele overdracht.	Emotionele problemen, gedragsproblemen Identiteit Relaties, uit huis gaan, opleidingsniveau, sociale klasse, echtscheiding ouders, rolverdeling, machtsverdeling, gezinsmoraal. School en beroep. Opvattingen over politiek en maatschappij. Verhouding tussen jongeren en volwassenen.
Onderzoek Gezinsvorming	CBS	Nederlandse bevolking vanaf 18 jaar	Iedere vijf jaar	Herhaald onderzoek naar relaties en gezinsvorming	Verlaten ouderlijk huis, Alleenwonen, Samenwonen, Trouwen, Uit elkaar gaan, Geboortenregeling, Kinderen krijgen, De manier waarop men kinderen combineert met werk, Toekomstverwachtingen.
Bevolkingsstatistieken	CBS	Nederlandse bevolking vanaf 0 jaar	Ieder jaar	Herhaald bevolkingsonderzoek	Per inwoner gegevens over: gemeente, geslacht, geboortejaar, plaats in gezin, adres, burgerlijke staat, nationaliteit, geboorteland, geboorteland vader/moeder, jaar waarin meest recente migratie plaats vond.
Nationaal Kiezersonderzoek	CBS	Nederlandse bevolking vanaf 18 jaar.	Gehouden in 1989 en 1994.	Herhaald onderzoek rond de verkiezingen	Stemgedrag, beoordeling politici, politieke standpunten, maatschappelijke, politieke en religieuze waarden, belangstelling politiek.

Onderzoek	Uitvoerende instantie/ Onderzoekers	Respondenten (omschrijving en aantal)	Periodiciteit	Omschrijving	Thema's/factoren
WIL-project <i>Wendingen In de Levensloop</i>	Vakgroep JGL, UU/ W. Meeus e.a.	3.000 jongeren (bij eerste wave 12-24 jaar) en ouders	1990, 1994, 1997	Een longitudinaal onderzoek naar ontwikkeling in de adolescentie en naar intergenerationele overdracht.	Emotionele problemen, gedragsproblemen Identiteit Relaties, uit huis gaan, opleidingsniveau, sociale klasse, echtscheiding ouders, rolverdeling, machtsverdeling, gezinsmoraal. School en beroep. Opvattingen over politiek en maatschappij. Verhouding tussen jongeren en volwassenen.
Enquête Beroepsbevolking	CBS	Nederlandse bevolking vanaf 15 jaar.	Ieder jaar	Herhaald onderzoek naar arbeidsmarktpositie	Arbeidspositie, indeling werkzame beroepsbevolking naar onderwijsniveau, bedrijfstak etc., binding arbeidsmarkt, gewenste arbeidsduur, woon-werkverkeer, arbeidsparticipatie en werkloosheidsperecentages.
Aanvullend Voorzieningen-gebruik Onderzoek	CBS	Nederlandse bevolking vanaf 6 jaar	Iedere drie jaar	Herhaald onderzoek naar de deelname aan sport en amateurkunst en het gebruik van recreatieve en culturele voorzieningen	Recreatie, Vrijtijdsbesteding, Sociaal-culturele voorzieningen, Culturele voorzieningen.
Woningbehoefteonderzoek	CBS	Nederlandse bevolking vanaf 18 jaar		Herhaald onderzoek naar de huishoudenssituatie en woningbehoefte van de Nederlandse bevolking	Woningvoorraad, Huisvestingssituatie, Woonuitgaven, Gerealiseerde en gewenste verhuizingen